

ZPRÁVY
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ
PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

Obsah - Conspectus fasciculi

Klasická filologie očima medievalisty (A.Vidmanová)	1
Za profesorku PhDr. Libuši Scholzovou (J.Nováková)	17
Liblická konference 1977	
Mezinárodní spolupráce v humanitních vědách (P.Oliva)	20
Státní plán vědeckého výzkumu KČR 1976-1980 (R.Dostálová)	26
Antická konference 1977 (L.Vidman)	36
Jasnění antické konference v Liblicích	46
 Z nové literatury: Greek and Roman antiquities in the Hermitage (J.Šmatlák); Pindari carmina cum fragmentis, pars II (A. Froliková); R.D.Dawe, Sappho's tragoediae (A.Hartmann); M.Cristofani, Introduzione allo studio dell'etrusco (B.Mouchová); J.Burian, Publius Ovidius Naso (E.Stenlíková); R. Hošek, Vl.Sakař, Norikum a Pannonie v době římské (J.Kepartová); Čtení o antice č. 2 (J.Šmatlák); Celuloidová Odyssea (J.Šmatlák); J.Bejlovec, J.Janda, E.Kamínková, P.Kucnarský, Z.Quitt, Latina oro vysoké školy (I.Zachová)	49
 Přednášky JKF v roce 1976	64
Zpráva o činnosti JKF za rok 1976 (L.Vidman)	77
Zpráva o hospodaření JKF za rok 1976 (B.Mouchová)	80

Klasická filologie očima medievalisty

Medievalistika má dnes různá odvětví, jež všechna mají za cíl lepší poznání středověku, z nichž však každé precuje vlastními metodami a zaměřuje se ne jinou část středověkého dědictví. Jedním z těchto medievalistických odvětví je středolatinšská filologie, která vznikla adaptací metod klasické filologie na středověké latinské texty. Za její počátek se pokládají přednášky, které konal na přelomu století na mnichovské universitě Ludwig Traube. Po Traubeho předčasné smrti je vydal jeho žák Paul Lehmann v třísvazkových *Vorlesungen und Abhandlungen* (München 1911, přetisk 1965). Rozvoj tohoto nového oboru zabrzdila poněkud první i druhá světová válka, od padesátých let však nastává jeho rozkvět. Přesto nemá středolatinšská filologie dosud hotový ani slovník, ani gramatiku, a dokonce se stále ještě diskutuje o tom, zda vůbec kdy nějakou gramatiku mít může. Nezná většinu svých textů a nemá dějiny celé své literatury, nemluvě už o příručkách jiných. Nemá, když byla před deseti lety vyloučena z *Année philologique*, ani svou bibliografii a s výjimkou *Mittelateinisches Jahrbuch*, vycházejícího od r. 1964, a několika náběhů, které vzaly za své po dvou třech číslech, nemá ani svůj časopis a je odkázána na pohostinství v časopisech, věnovaných antice, historii nebo moderním literaturám. Středolatinšská filologie dokonce dosud ani přesně neví, který časový úsek je jí v dějinách latinského jazyka a literatury vykázan, zda začíná už ve 2. století, nebo až v 8. století, nebo někde uprostřed těchto mezníků, a stejně tak nezná ani horní hranici svého působení. To vše ukazuje na to, že středolatinšská filologie je ještě mladý obor, ne zcela rozvinutý. Přesto však dnes může už něčím přispět klasické filologii a historii, z nichž vzešla, i když jsou to zatím jen náznaky toho, co lze v budoucnu očekávat.

Nejvíce výsledků, důležitých pro klasickou filologii jako jedno odvětví studia antiky, bylo získáno při zkoumání onoho přechodného období, které se někdy počítá k antice a jindy ke středověku. Výzkum je tu soustředěn především do dvou míst. Jedním z nich je holandské Nijmegen, kde vycházejí *Vigiliae Christianae* a kde je vedoucí osobností Christine Mohrmann. Náplň holandské školy dobře vystihuje název stručné knížky Mohrmannové *Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin médiéval* (Paris 1955), její reprezentační visitkou je třísvazková práce téže autorky *Etudes sur le latin des chrétiens* (Leiden 1958-1965), jejíž druhý díl z r. 1961 se nazývá *Latin chrétien et médiéval*. Druhá škola vznikla v Stockholmu kolem Einara Löfstedta a její zaměření opět nejlépe vyjadřuje název posmrtně vydané Löfstedtovy práce *Late Latin* (Oslo 1959). Stejně jako holandská, i švédská škola se věnuje především jazykovým studiím, holandská škola však klade větší důraz na křesťanskou latinu, švédská na latinu pozdní, do níž zahrnuje křesťanskou latinu jako dílčí proud. Po Löfstedtově smrti se zájem švédské školy obrací více k vrcholnému středověku, jak to odpovídá zájmu jejího vedoucího, Daga Norberga, který se zabývá především studiiemi versologickými. Dag Norberg je i autorem dosud nejlepšího úvodu do středověké latiny, *Manuel pratique de latin médiéval* (Paris 1968). Norberg v něm zdůrazňuje a na výkladě vybraných textů, vzniklých mezi 6. a 11. stoletím, prakticky ukazuje, že středověká latina je pokračováním školní a literární latiny pozdního císařství a že se přetvářela tak pomalu, že nelze zasadit mezník mezi latinu pozdní a středověkou.

Při úzké souvislosti mezi latinou pozdní antiky a latinou středověkou, kterou akcentovala i Mohrmannová v článku *Die Kontinuität des Lateins vom 6. zum 13. Jahrhundert* (*Wiener Studien*, N.F.10, 1976, 239-255), mohou některá zjištění, učiněná na základě středolatinického materiálu, mít význam i pro latinu tak řečeno antickou. Pregnantně to vyjádřil Einar Löfstedt v uvedené knize v kapitole *Medieval Latin*, která byla v německém překladu postavena do čela Ötnerforsova souboru

Mittellateinische Philologie - Beiträge zur Erforschung der mittellateinischen Latinität (Darmstadt 1975): "Středověká latina má svůj původ v tom, co se obecně nazývá pozdní latinou, je jejím přirozeným a organickým pokračováním. Právě tak jako pozdní latina vrhá často objasňující světlo na vývoj klasické latiny, může středověká latina, až o ní jednou budeme více vědět, nám dát do rukou klíč k mnohým otázkám v pozdní latině" (str.5). "Chápeme-li dějiny latinského jazyka jako celek, zasluhují si závěrečné fáze jeho mocného rozvoje právě takovou pozornost jako začátky" (str.12). Franz Blatt, vydavatel meziakademického středolatinického slovníku *Novum glossarium mediae latinitatis*, napsal r. 1942 v článku *Classical Features in Medieval Latin*, který rovněž vyšel znovu v německém znění v citovaném Ötnerforsově souboru (str.338): "Je užitečné zdůrazňovat tu a tam nutnost celistvého pohledu na latinský jazyk. Při synoptickém pojmání se ukazuje, že hranice, oddělující jazyk antiky od jazyka středověku, není tak ostrá, jak se má často za to, a ukazuje se dále i to, že jevy, které se zpravidla klasifikují jako středověké, se objevují ještě v dílech autorů 16. a 17.století, zatím co tzv. charakteristické jevy humanistické latiny se dají nezdědkou najít v latině středověké."

Antická a poantická latina se tak vzájemně vysvětlují. U nás především Julie Nováková dovedla využít pro výklad antických textů Komenského. Tak např. prokázala, že sloveso *collimare*, které bylo v edicích klasických autorů šmahem nahrazováno slovesem *colliniare*, a to většinou správně, protože vzniklo špatným rozvržením nožiček ve středověkých rukopisech, musí být v Apuleiových *Metamorfosách* (IX,42) ponecháno. Ve výrazu *conclimatis oculis* je Apuleiovým novotvarem, odvozeným od adjektiva *limus*, a Apuleius jím nahradil klasické *torquere*, aby získal paralelní výraz k obratu *obliquata cervice*. Toto ujištění umožnila Novákové její znalost Komenského *collimare*, které je pevnou součástí Komenského slovní zásoby a má význam odlišný od klasického *colliniare*. Ve stejném významu jako u Komenského našla pak Nováková *collimare* i u Keplera a v dokla-

dech slovníku středověké latiny v českých zemích, odvozeniny z něho zjistila i v moderní angličtině a francouzštině (o jednom neligitimním slovese, ZJKF 4, 1962, 133-138). Přitom středověké collimare zahrnuje v sobě kromě apuleiovského významu i význam klasického colliniare, takže ze čtenářské chyby vzniklo nové slovo, které je třeba ve středolatinských textech respektovat. Obráceně zase díky znalosti hapax legomena obstreperus, kterého užil Apuleius ve Floridách (XIII, str.162 n. Vliet) o zvuku cikád, dokázala Nováková vyložit význam adjektiva streperus u Komenského (Jedno spaniön legomenon, ZJKF 5, 1963, 45-47).

Výklad slova collimare se opírá o praktickou znalost paleografie, která je pro středolatinského filologa nezbytná. Z badatelů o antice dnes jen málokterý dovede číst rukopisy. Většina jich žije v domnění, že klasické texty byly už generacemi filologů od humanismu podnes zcela očištěny od písářských omylů, a zcela věří textu edic, vycházejících v standardních řadách. Naproti tomu středolatinický filolog má ve vydáních, a to často ještě nevalných, jen nepatrnou část svých textů, většinu z nich může poznat jen z rukopisů, sám musí mnoho z rukopisů opisovat a také musí velmi často různé rukopisné zápisy kolacionovat. Jeho vlastní písářské chyby i omyly rukopisů mu pak ukazují, jak velice se mohou dva opisy téhož textu rozejít neúmyslně, jen lidskou omylností, a to ho vede ke skepci někdy i vůči uznaným edicím. Tato skepse pak někdy vyústí až v novou edici, připravenou na základě nové kolace rukopisů. Tak se např. díky obsáhlé nové kolaci značně liší text Boasova vydání Catonových distich (Amstelodami 1952) od uznávaného vydání Baehrensova. Podobně pro text Pliniových dopisů má velký význam práce S.E.Stouta Scribe and Critic at Work in Pliny's Letters (Bloomington 1954). Stout na základě nové kolace jinak roztřídil rukopisy Plinia Mladšího a v důsledku toho navrhl některá nová čtení. Nebyla samozřejmě přijata všechna, ale přece jen měl s nimi Stout větší štěstí než poslední vydavatel Plinia, Mynors, který sporná místa opravoval jen z konjektury.

Postupující katalogizace rukopisných fondů vynáší v celé Evropě na světlo nové rukopisy klasických autorů. Většina jich čeká na zhodnocení. Je pravděpodobné, že některý z nich ovlivní text antického autora podobně, jako se stalo u Tacita, když C.W.Mendell našel v knihovně leydenské university rukopis B PL.16 B a dokázal v *American Journal of Philology* 72, 1951, 343, že tento rukopis není závislý na rukopisu mediceském, o něhož se opírají všechny rukopisy dosud pro vydávání Tacita užívané, a že má některá čtení lepší. Protože tento leydenský rukopis byl napsán až r. 1475 nebo o málo později, vyplývá z toho, že recentiores nemusí být vždy deteriores, čím se často odbývá špatné svědomí, že se mladší rukopisy nekolacionují. Erich Koestermann pak ve *Philologu* 104, 1960, 92-115 Mendellovo zjištění přezkoušel a doplnil tím, že z tohoto rukopisu čerpal Agricola některá čtení, která byla dosud přejímána jako jeho zdařilé konjektury. Proto pak Koestermann ve svém vydání *Annálů a Historií v Bibliotheca Teubneriana* (Leipzig 1960, 1961) leydenského rukopisu svědomitě užíval. Přesto však prof. Rudolf Hanslik ve Vídni čte ve svém semináři s posluchači všechny rukopisy Tacita, aby pro své zamýšlené vydání nabyt jistoty, že neopomene žádný důležitý rukopis.

Při zjišťování rukopisů antických autorů mohou medievalisté klasickým filologům dobře pomáhat. Ve všech knihovnách jsou antické spisy mezi díly autorů středověkých, často s nimi v jednom svazku. Klasickému filologovi se nevyplatí prohlížet katalogy rukopisů v naději, že snad objeví nějaký dosud nepoužitý a při tom významný rukopis antického autora, a zpravidla ani nemá potřebný přehled o katalozích. Těch stále přibývá, takže jejich soupis od P.O.Kristellera *The Manuscript Books before 1600*, který původně vyšel díky časopisu *Traditio* 6, 1948 a 9, 1953, byl revidován (New York 1960) a nyní se užívá už ve třetím vydání (New York 1965). Oproti klasickému filologovi přichází medievalista na rukopisy antických děl náhodou při své vlastní práci, a zejména pokud sám vyšel ze studia antiky, je rukopisy antických děl přitahován. Tak např. publikovali řadu prací o rukopisech antických autorů Max Mani-

tius (Analekten zur Geschichte des Horaz im Mittelalter, Göttingen 1893; Handschriften antiker Autoren in mittellateinischen Bibliothekskatalogen, Leipzig 1935) i Paul Lehmann (viz příslušná čísla v jeho bibliografii Verzeichnis der Veröffentlichungen von Paul Lehmann v Erforschung des Mittelalters I, Stuttgart 1959, str.381-390 a V, 1962, str.497-500), oba na okraji svých studií o středolatiné literatuře. Dnes už zastaralá práce Wilhelma Weinbergera Wegweiser durch die Sammlungen altphilologischer Handschriften (SB der Akad. der Wiss. in Wien, Phil.-hist.Kl., Band 209, 1930, Abh.4). Do určité míry ji nahradily tři příspěvky v prvního dílu Geschichte der Textüberlieferung (Zürich 1961). Hartmut Erbse tu publikoval Überlieferungsgeschichte der griechischen klassischen und hellenistischen Literatur, Max Imhof Überlieferungsgeschichte der nichtchristlichen griechischen Literatur der römischen Kaiserzeit a Karl Büchner Überlieferungsgeschichte der lateinischen Literatur des Altertums. Úplně Weinbergerovu práci nahradit a vyhovět při tom zvýšeným požadavkům je jedním z úkolů pařížského Institut de recherche et d'histoire des textes, který od třicátých let postupně eviduje rukopisy z různých zemí Evropy. Dílem pracovníků tohoto ústavu je i první svazek soupisu Les manuscrits classiques latins de la Bibliothèque Vaticane (Paris 1975).

Pokud jde o naše rukopisy klasických autorů, začal s jejich soupisem už před více než sto lety Johann Kelle v práci Die klassischen Handschriften bis herauf zum vierzehnten Jahrhundert in Prager Bibliotheken (Prag 1872, Abhandlungen der Kön.böhm.Gesellschaft der Wissenschaften, VI. Folge, 5.Band). Kelle tím uvedl ve známost 16 rukopisů klasických autorů z pražské knihovny universitní, kapitulní a tehdejší fürstenberské, přesto však zůstává dodnes v platnosti jeho povzdech, že pražské rukopisy, kterých je samozřejmě daleko více, než stačil Kelle zpracovat, jsou vydavatelům většinou neznámy a že o málokterém je zmínka v nějaké tištěné práci. Při tom Kelle ukázal, že v řadě případů mají pražské rukopisy lepší čtení než vydání, která platila v jeho době za směrodat-

ná. Pražské rukopisy se neberou v potaz při edicích klasických autorů podnes - jsou vesměs recentiores, a tedy podle předpokladu i deteriores. Přesto však dnes zjišťujeme menší rozdíly mezi jejich zněním a zněním edic než Kelle. Tak např. univerzitní rukopis Lucanových Pharsalií VIII H 9, který Kelle datoval do 13.století, který se však dnes podle Truhlářova katalogu datuje do 12.stol., se liší od kritického textu A.Bourgerého v Les belles lettres r.1926 v prvních 200 verších jen v maličkostech, zejména orthografických, protože Bourgerý užil pro edici rukopisu Gemblacensis sive Bruxellensis 5330 z 10. nebo 11.století, z něhož vyšel, jak prokazují různočtení, i rukopis pražský. Proto se právem editor o pražský rukopis nestaral. Naproti tomu musí použít při zamýšleném vydání Persia Udo Scholz rukopisu I d 36, který také vynesl z fūrstenberské knihovny na světlo Kelle. Ovšem fūrstenberská knihovna dnes už neexistuje, a tak Scholz Persia v Praze marně hledal. Že jej nakonec přece jen našel, o to má zásluhu Jiří Pražák, který vydal katalog Rukopisy křivoklátské knihovny (Praha 1969) a v něm mezi ostatními rukopisy kdysi fūrstenberskými popsal i rukopis Persia z 10.stol.

Není ovšem možné, aby vydavatel např. Ovidia nebo Vergilia sám prohlédl všechny rukopisy těchto básníků, jichž jsou v evropských knihovnách stovky a stále přibývají další. Tu by bylo dobře, kdyby se sáhlo k mezinárodní spolupráci, aby se rukopisy antických autorů prozkoumaly nejdříve v rámci každého státu, a jen ty z nich, které se ukáží jako přínosné, aby pak byly editorům k dispozici. Dokud se to neudělá, nebude jistota, jak ukazuje leydenský rukopis Tacita, že nynější text antického autora je skutečně nejlepší z možných. U nás se s touto prací začalo z iniciativy klasických filologů. Už r.1820 důkladně popsal a vydal pražský rukopis devíti knih Pliniových F.N.Titze. Tento rukopis je v pražské univerzitní knihovně pod sign. XIV A 12 a pochází z přelomu 14. a 15.stol. Díky tomuto Titzevu vydání užívali editoři Plinia v minulém století pražského textu. Dnes je o něm jen nepatrná zmínka v úvodě edice, nebo chybí i ta, protože se prokázalo, že tento pražský rukopis

patří do skupiny alfa, z níž jsou k dispozici dva rukopisy z 9.stol., takže jej vydavatelé mohou opomíjet s klidným svědomím. Naším nejcennějším rukopisem antického autora, kapitulním rukopisem L 86, obsahujícím všechny spisy Vergiliovy, který se datuje do 9. nebo 12.stol., se kromě Kelleho zabýval Jan Kvičala v článku Rukopis básní Vergiliových (LF 1, 1874, 41-43) a Vergiliana (LF 2, 1875, 83-96). Macrobiův komentář k Somniu Scipionis v rukopise universitním VIII H 32 ze 12./13.stol. prozkoumal Antonín Salač v článku Codices Pragenses Somnii Scipionis cum commento Macrobiano (LF 82, 1959, Eunomia 32-40), bohužel se už nedostal k prozkoumání téhož spisu v rukopise kapitulním H 2 ze 13.stol., jak na to pomýšlel. Invektivy v rukopise Knihovny Národního musea X A 9, který si v 15.stol. pořídil Václav z Krumlova, prostudoval Josef Hejnic v článku De Invectivarum, quae Sallustii et Ciceronis nominibus feruntur, textu in codice Krumloviensi tradito (Mnema Vladimír Groh, Praha 1964, str.211-217). Salač i Hejnic zařadili zároveň tyto rukopisy do rukopisné tradice příslušného autora, a tím opět zbavili editory potřeby se těmito rukopisy dále zabývat. Nyní pracuje Hejnic na určení některých jihočeských rukopisů antických autorů, napsaných mezi 13. a 15.stoletím; zatím o této práci podal stručnou informaci na berlínské konferenci Aktuelle Probleme der mittel-lateinischen Philologie v březnu 1977. Souhrnně se zabývá rukopisy antických autorů v našich knihovnách Miroslav Flodr ve studii Rukopisná tradice klasické literatury v českém středověku, napsané pro Antiku a českou kulturu, která má vyjít r.1978. Flodr není filolog a hodnotí rukopisy především z hlediska kodikologa a badatele o starých knihovnách. Pokud jde o jejich text, pokládá apriorně za jisté, že není hodnotný, protože naše rukopisy patří mezi mladší. To by však bylo třeba přezkoušet. Pro jednotlivce by byl tento průzkum zdoluhavý a jeho pozitivní výsledky nejisté, editoři by však byli vděční i za výsledky negativní. Proto by bylo dobře, kdyby např. pražská a brněnská katedra věd o antice mohla průzkum těchto našich rukopisů antických autorů zadávat schopnějším poslucha-

čům jako diplomní nebo disertační práce. Většinou by stačilo zkolacionovat jen několik kratších úseků s dobrým kritickým vydáním, které není příliš skoupé na různočtení. Pravděpodobně by už na tomto kusém základě bylo možno většinu těchto rukopisů zařadit do rukopisné tradice toho kterého autora, a tím je již z další práce vyloučit. Jen ty rukopisy, u nichž by se zjistila zvláštní textová tradice, by se pak prozkoumaly důkladněji. Z této práce by mohl být trojí užitek. Především by jej měli posluchači, kteří by tak více pronikli do textu antického autora, než když ho čtou jen ve vydání, a přesvědčili by se při tom, že kritický aparát není v edicích jen pro ozdobu. Za druhé by měli užitek editoři klasických autorů, kteří by tím byli zbaveni starosti, že jim z kolace uniká nějaký důležitý rukopis. A za třetí by jej měli medievalisté, kteří by ze zařazení rukopisu do rukopisné tradice poznali, odkud k nám přišel buď rukopis sám nebo jeho předloha, s kým tedy měly v té které době naše země kulturní styky.

Většina našich rukopisů antických autorů stejně jako mnoho rukopisů cizích, napsaných zejména od 12.stol., je komentována. Až do nedávné doby se při vydávání antických autorů na tyto středověké komentáře nedbalo, předpokládalo se, že jen objasňují antický text středověkému čtenáři, především mnichovi, a upravují jej tak říkajíc na jeho míru. R.1945 uveřejnil E.A.Quain v časopise *Traditio* 3, 1945, 215-264 článek *The Medieval Accessus ad Auctores*, který však, protože vyšel v Kanadě a pro právě končící válku se nedostal včas do evropských knihoven, zapadl. A tak to byl teprve krátký, jen patnáctistránkový článek s téměř totožným nadpisem, *Accessus ad auctores* R.B.C.Huygense (*Latomus* 12, 1953, 296-311), jímž byla obrácena pozornost ke středověkým komentářům klasických autorů. Od té doby se na komentářích intensivně pracuje. Nejpilnější jsou v tomto oboru Američané, v jejichž časopisech *Speculum*, *Transactions of the American Philological Association* a *Mediaeval and Renaissance Studies* stejně jako v kanadské *Traditio* vyšlo na toto téma několik článků. Huygensovi samému se do r.1970 rozrostl onen článek v knihu. Tím kniha

G.Goetze Corpus glossariorum Latinorum (Leipzig 1901) teď rychle zastarává a byla už nahrazena dvousvazkovým soupisem Paula Oskara Kristellera Catalogus translationum et commentariorum - Medieval and Renaissance Latin Translations and Commentaries (Washington, I 1960, II 1971). Vycházejí však i středověké komentáře samy, v poslední době zvláště v Brillově nakladatelství v Leydenu. Zjistilo se při tom, že se v těchto komentářích nevykládá jen věcně nebo gramaticky text v té podobě, jak je v rukopise zapsán, ale že jsou občas uváděna i jeho různočtení a poznámky, proč je to které čtení lepší než druhé, že jsou tu tedy do jisté míry i kritické výklady. Kromě toho si většina autorů komentářů libovala v uvádění paralelních výroků opět především z antických autorů. I v těchto citátech se dá občas majít něco užitečného pro textovou kritiku citovaného místa, neboť tyto citáty nejsou čerpány vždy jen z florilegií, ale občas i z rukopisů antického autora, dnes ztracených, které stojí mimo dnešní textovou tradici citovaného autora. Je však třeba připomenout, že často není odchylka ve znění citátu způsobena ani odchylnou textovou tradicí ani písarskými omyly, ale je úmyslnou změnou, neboť středověký autor citát obměnil, aby se lépe hodil k tomu, co chtěl objasnit. Samozřejmě se středověké komentáře nevydávají proto, aby se snad podle nich tu a tam opravilo nějaké slovíčko v edici antického autora. Studují se především proto, že se v nich nejjasněji odrážejí středověké vyučovací metody a středověká jazykověda, která samozřejmě vyšla zase z antické, ale od 12.stol. se pouštěla vlastní cestou, která byla sice humanistům a klasickým filologům minulého století k smíchu, pro kterou však naše doba začíná mít porozumění. Uvedme namátkou jen několik středověkých komentářů k latinským autorům, které už byly vydány. Vinou neexistující bibliografie ani o všech nevíme, a i z těch, o nichž jsme se nějakým způsobem dověděli, známe z vlastní četby jen málo, protože v našich knihovnách komentáře nejsou. Už r.1924 vydal W.Riedel práci učitele tourské školy ze 12.stol. Commentum Bernardi Silvestris super sex libros Aeneidos Vergilii. Orléanský učitel z téže doby, Arnulf, je autorem

obsáhlého a značně samostatného komentáře k Lucanovi, který vydal r. 1958 B.M.Marti pod titulem Arnulfi Aurelianusis Glosule super Lucanum. Nic bližšího se neví o dalším francouzském učiteli z druhé poloviny 12.stol., Galfridovi z Vitry, jehož komentář ke Claudianově básni De raptu Proserpinae vydaly r. 1973 A.K.Clarkeová a O.M.Gilesová jako sedmý svazek Langoschových Mittellateinische Studien und Texte u leydenského Brilla. V témž nakladatelství vydal r. 1969 Robert Dale Sweeney Prolegomena to an Edition of the Scholia to Statius a P.M.Clogan o rok dříve The Medieval Achilleid of Statius. Vzorem pro edice středověkých komentářů může být kritická edice spisu francouzského filosofa z první poloviny 12.stol., Guillaume de Conches Glosae super Platonem (Paris 1965), kterou vydal Edouard Jeauneau jako XIII. svazek Textes philosophiques du moyen âge. Na pracích, které se rzbíhají nad středověkými rukopisy a komentáři Aristotela, v nichž jsou zvláště aktivní Poláci, se podílejí i naši filosofové a historici.

Komentována je i většina našich rukopisů antických autorů. Tak např. Ovidiovy Heroidy jsou komentovány v rukopise universitním VIII H 12 z přelomu 12. a 13.stol., VIII H 29 ze 14.stol. a VIII H 27 z r. 1387/8, Epistulae ex Ponto v rukopise universitním VIII H 26 ze 13.stol. a Metamorfósy v universitním rukopise VIII H 13 ze 14.stol. Tyto komentáře byly sepsány převážně pro školní účely za tzv. renesance 12.stol., k nám však přišly většinou až v době Karla IV., když velmi stouply požadavky na školní vzdělání. Komentáře k antickým autorům byly důležitou součástí knižního souboru 114 rukopisů, které koupil r. 1370 Karel IV. z pozůstalosti vyšehradského děkana Viléma z Lestkova a daroval je Karlově universitě. Šťastnou náhodou se zachoval v Knihovně Národního musea list, signovaný l D a l, na který byly nadlouho po r. 1370 sepsány knihy, které byly tehdy vlastnictvím university. K 600. výročí založení Karlovy university je vydali J.Bečka a E.Urbánková ve faksimilované edici (Katalogy knihoven kolejí Karlovy university, Praha 1948, str.2-5), takže lze snadno vyhledat, kte-

ré antické autory měli členové Karlovy university v jejím prvním období k dispozici. Na straně recto je v oddíle "Ordo sextus" zapsán "Tullius de senectute et amicitia", v oddíle "Ordo septimus" "Josephus Antiquitatum, Liber terciusdecimus Iosephi, Josephus De bello Iudaico", na straně verso v oddíle "Quintus ordo" "Seneca epistolarum cum aliis textibus, Seneca tabulatus secundum ordinem alphabeti cum expositione, Expositio super libris Seneca tabulatis", znovu "Seneca tabulatus secundum ordinem alphabeti, Seneca parvus, Epistole Seneca, Excerpta epistolarum Seneca, Seneca", v oddíle "Sextus ordo" "Valerius Maximus cum glosa, Valerius Maximus et Boecius De consolacione, Vegetius De re militari, Expositio diversi Boecii, Macrobius de sompno Cipionis, Salustius, Ovidius Methamorfosis, Ovidius de remediis cum aliis, Arrianus, Expositio Oracii", v oddíle "Nonus ordo" "De ymaginibus deorum et super fabulis Methamorphoseos" a "Glosa super Rethoricam Aristotelis". Většinou nelze bezpečně identifikovat jednotlivé položky tohoto seznamu přímo s některým ze zachovaných rukopisů. Podařilo se to zatím jen u Macrobia. Komentáře k antickým autorům v našich rukopisech čekají dosud na prozkoumání. Jen horatiovské komentáře prozkoumal k Horatiovu výročí v r. 1935 Bohumil Ryba, ačkoliv sdílel Bursianovo stanovisko, že se středověké komentáře "rovnejí hromadám plev, v kterých stěží zbylo tu a tam upotřebitelné zrno" a zajímal se o ně jen jako o kulturní dokument doby, v níž vznikly. Přes částečně odlišné údaje katalogů shledal, že v našich rukopisech jsou komentovány pouze Listy, a to v sedmi rukopisech, a zvláště Ars poetica ve čtyřech rukopisech. Zvláště podrobně rozebral komentáře k Listům v rukopise kapitulním L 84 z první poloviny 15.stol. a v rukopise universitním III G 15 ze začátku 15.stol., u nichž prokázal domácí provenienci a vyslovil domněnku, že se jejich písaři opřeli o nezachovaný komentář k Listům, který vznikl v Čechách snad ještě v době Karlově patrně na základě cizího, rozhodně středověkého komentáře, který však, protože nejsou cizí komentáře prozkoumány, není možno určit (Horatius v Čechách předhumanistických, LF 63, 1936, 1-34). Také komentář k Valeriovi Maxi-

movi v rukopise universitním VIII C 24 z r. 1393 a v rukopise kapitulním G 37 z první poloviny 15.stol. byl už prostudován. Ryba v nich rozpoznal opisy valeriovského komentáře Konráda Waldhausera a Dana Pěnková-Martínková určila v disertační práci, jejíž výtah vyšel pod titulem Latinský rukopisný komentář Konráda Waldhausera k Valeriovi Maximovi ve VKČSN 1952, tř. filos.-hist.-filol., č.3, že Waldhauser napsal tento komentář ještě před příchodem do Čech na základě komentáře k Valeriovi, který sepsal mezi lety 1327-1341 Ital Dionysius de Burgo S.Sepulchri. Jediný náš domácí komentář k antickému autoru, o němž víme bezpečně, ne jen hypoteticky, se obíral Senecou, jehož knihy se i nejvíce vyskytly na seznamu knih Karlovy university. Autorem tohoto komentáře byl kanovník pražského kostela a horšovský arcijáhen Přibyslav, který byl r. 1376 a 1379 jedním z arcibiskupských generálních vikářů. Zemřel r. 1380. Tento Přibyslav napsal mezi lety 1376-1380 komentář k Senecovým Declamacím. Bohužel je dnes nezvěstný. Byl zapsán jen v rukopise admontském 478 ze 14.stol. a víme o něm jen díky soupisu V.Tilleho a J.Vilikovského Rukopisná bohemika v Admontě v Časopisu archivní školy 11, 1933, 98, kteří přetiskli jeho explicit: "Finiunt Declamaciones Senece compile per honorabilem virum dominum Bizybikonem (!) archidiaconum et vicarium in spiritua-libus. Zdrawa buď Maria mylosti plna ctna knyvezno." Na základě tohoto Tilleho a Vilikovského průzkumu byla pak některá admontská bohemika koupěna do pražské universitní knihovny, rukopis 478 však koupen nebyl. Po druhé světové válce byly admontské rukopisy rozprodány v aukci, jíž se bohužel naše knihovny nemohly zúčastnit. Tím nejstarší komentář k antickému autoru z českého pera zmizel. Zbývá naděje, že se admontský rukopis časem objeví mezi přírůstky některé velké rukopisné sbírky, pokud ovšem nebyl koupen soukromníkem jako kuriozita. Studovat komentáře k antickým autorům v našich rukopisech je těžší, než prozkoumat jejich vlastní text. Je takřka jisté, že se opírají o komentáře západoevropské a jihoevropské, a proto je třeba počkat, až budou zpracovány komentáře k antickým autorům alespoň ve Francii a Itálii. Do té doby se jimi můžeme zabývat jen

z hlediska středolatinšké výuky a naší středolatinšké literatury.

Od rukopisů a komentářů je jen krok k textové kritice, která zpravidla souvisí s činností ediční. V přípravě edic vidí dnes Langosch nejdůležitější úkol středolatinškého filologa, protože nedostatek spolehlivých edic znemožňuje práce gramatické a stylistické a brzdí práce slovníkářské. Textová kritika vznikla při studiu bible a antických textů a její principy v podstatě přijala, třebaže někdy neuvědoměle, i textová kritika či textologie jiných jazyků a období. Avšak právě uplatňování zásad klasické textové kritiky při vydávání textů mladších ukázalo její meze. Klasická textová kritika totiž zpracovává všechny texty tak, jako by jejich textová tradice byla uzavřená, jako by text všech dnešních rukopisů vycházel konec konců z jednoho antického archetypu. Toto zásadní stanovisko se markantně projevuje i na posledním úvodu do klasické textové kritiky, *Textual Criticism and Editorial Technique* od Martina L. Westa (Stuttgart 1975). West se sice zmiňuje o otevřené textové tradici, ale úryvek z Apuleia, u něhož je právě otevřená textová tradice, zpracovává zcela stejně jako ostatní ukázky s textovou tradicí uzavřenou. Středolatinšké spisy mají zpravidla otevřenou textovou tradici. Uzavřená je jen u těch spisků, které nepřekročily práh svého kláštera, řádu nebo university. Jakmile se však středolatinšský spis rozšířil za tyto úzké hranice svého vzniku, má pravidelně otevřenou textovou tradici. Proto není možno sestavit stemma, a tím se ztrácí vodítka, které by editora orientovalo při volbě původního znění, jsou-li všechna různocštení na daném místě stejně závažná a možná. U středolatinšských textů máme zpravidla dostatek rukopisů, jež nebývají od sebe příliš vzdáleny časově ani místně, i když se i mezi nimi jen velmi zřídka najdou přímé opisy bez ztracených mezičlánků. Zároveň jsou středolatinšké texty ještě méně poutány normou klasické latiny než texty pozdněantické a mívá v nich častěji slovo i ústní tradice, která také spoluformovala některá pozdněantická díla. Proto se pro hledání nových textově-kritických kritérií lépe hodí texty středolatinšké než an-

tické. Je ovšem třeba přiznat, že je středolatinická textová kritika teprve hledá. Zatím jen zjistila, že nemůže postupovat tak, jak to dělá klasická textová kritika při zkoumání antických textů nejlepšního období, a přesvědčila se, že klasická textová kritika má solidní základy, na nichž se dá znovu stavět, a odmítla to, co jí překáželo, totiž vázanost na stemma. Teď musí nalézt nové kritéria. Podaří-li se jí to, bude mít z toho užitek i klasická filologie při vydávání textů pozdně antických a takových, v nichž je silná složka hovorová a mimoliterární.

Spolehlivé edice naléhavě potřebuje i středolatinická literární historie. Langosch odhaduje množství zachované středolatinické literatury na dvacetinásobek antické. Při tom nejsou dosud vydána ani díla, důležitá pro své kvality literární nebo pro velký ohlas, např. dosud chybí kritická edice i pro Alexandreidu Gualtera Castellionského, ačkoliv má vysokou uměleckou cenu, stavěla se ve středověkých školách po bok Aeneidě nebo ji nahrazovala a uplatnila se v mnoha středověkých překladech do národních jazyků a v četných adaptacích. Vydat alespoň nej důležitější středolatinická díla není ovšem práce pro jednu generaci, protože význam mají jen edice dobré, pokud možno kritické a komentované, jejichž příprava je náročná na vědomosti i čas. Práce na vydáních středolatinických děl je pak i nejspokladnější cestou, jak objevit to, co věděl středověk z antiky navíc oproti nám. Je to především to, co přibýlo z arabského, syrského apod. prostřednictvím a co od 12.stol. silně ovlivňovalo základ, nepřetržitě tradovaný od pozdní antiky. Humanisté zavrhli jak pozdní antiku, tak středověkou podobu latinské literatury. Na humanistickém obrazu antické literatury je však studium antiky dosud závislé více, než si uvědomuje. Může mu tedy medievalistika prospět v tom, že mu ukáže i jiné, nehumanistické chápání latinské literatury, a s tím mu tu a tam přinese i nějaký drobek faktických vědomostí navíc.

A. Vidmanová

Die klassische Philologie im Lichte der Mediävistik

Die mittellateinischen Philologen betonen, dass das Mittel-
latein eine unmittelbare Fortsetzung des Spätlateins darstellt.
Deswegen kann man aus dem mittellateinischen Material einige
Unklarheiten antiker Autoren erklären. Die fortschreitende
Katalogisierung der handschriftlichen Fonds bringt - auch in
den tschechischen Bibliotheken - bisher unbekannte Handschrif-
ten antiker Autoren hervor. Es ist ratsam, nicht einmal die
recentiores beiseite zu lassen, weil sogar eine jüngere Hand-
schrift den heutigen Text eines antiker autors beeinflussen
kann, wie es am Beispiel des Leidener Tacitus gezeigt wird.
Wichtig werden jetzt die mittellateinischen Kommentare zu anti-
ken Autoren, deren Erforschung in unseren Bibliotheken dadurch
erschwert wird, dass sie sich auf bisher unbekannte fremde
Kommentare stützen. In der Textkritik ist die mittellateini-
sche Philologie bestrebt, objektive Kriterien bei der offenen
Textüberlieferung zu finden.

Za profesorkou PhDr. Libuší Scholzovou

Zesnulá patří mezi nejkrásnější vzpomínky mnoha latinářů. Narodila se 30. května 1890 v Roudnici jako dcera gymnazijního profesora L v a S c h o l z e (Šolce 1861-1907), který mj. přeložil volným veršem Čtvero epinikií Pindarových, vydal své Příspěvky k ocenění antiky v básních J.Vrchlického a začal překládat Aischyla - ale předčasná smrt mu vyrazila péro z ruky (v. K. S v o b o d a, Bibliografie českých a slovenských prací o antice za léta 1775-1900, Praha 1947, č.1055 a 1979; Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové, Praha 1957, s.292n.). Jeho starší dcera Libuše studovala v letech 1901-1908 na prvním dívčím gymnaziu ve střední Evropě, zvaném tehdy Minerva (později Krásnohorská), v ovzduší nadšenců pro antiku, jako byli Aug. Krejčí a Karel Hrdina, a jak sama praví, "pod masarykovsky buditelskou a důsledně emancipační vlajkou" profesorky Dr. Albíny Honzákové, politické pracovnice a přítelkyně pozdější senátorky Plamínkové. Své vrstevnice sama charakterizuje takto: "Byla to svérázná generace studentek z rozhraní dvou století, která těžila již celkem bez vnějších překážek z výsledků ušlechtilého snažení Elišky Krásnohorské, jejích přátel a odchovankyň" (Jedna z nás, sborník P a m á t c e A n n y S m í š k o v é. Z pozůstalosti a vzpomínek sestavil a vydal kruh jejích přátel. Praha 1936, s.102). Co píše o své spolužačce Smíškové, která rovněž zůstala svobodná, platí jistě i o ní: "K samostatnosti nabádala kromě vrozené lásky ke knihám sama doba a přesvědčení romanticky emancipační, že nezhyčkaná, k sobě i k jiným kritická žena, nemůže-li voliti po hlasu svého srdce, nespokojí se s tím, co život mimochodem nabízí. Tato zvláštní hrdost a nekompromisnost ... nás sokratovsky učila vytrvat beze strachu a bez obtěžování druhých na místě osudem vykázaném ... Pozdější generace byly již přístupnější kompromisu, pro nás byla nekompromisnost téměř nepsaným zákonem" (tamže s.106). V letech

1908-1912 vystudovala v Klementinu latinu a řečtinu a vrátila se i s "Aninkou" na Minervu jako profesorka. Ale nejvřelejší přátelství, spojené s drobnou anonymní spoluprací, ji poutalo ke Kláře Pražákové (1891-1933); její smrt jí hluboce otřásla (Z posledních měsíců a dní, uv. sborník 162). Přátelské styky ji pojily i s rodinou prof. Karla Svobody, již zůstala věrna i po jeho smrti.

Svobodu mrzelo, že Libuše nepěstuje vědu; prý by k tomu měla schopností dost. Ona však - podle svých vlastních slov - byla "trochu zakřiknuté a střízlivé dítě" (uv. sborník 101), obdivovatelka druhých, která sama věnovala všechny své síly pedagogické činnosti. Její výuka latině (řečtině bohužel jen do r.1927) byla dokonalá; studijní obtíže měly její žáčky a jinými předměty. Platí o ní to, co napsala o Anince: "Celou svou životní precí uplatňovala to, co říká Sokrates v Platónově Faidru, vychvaluje ústní působení učitelovo proti činnosti spisovatelské", když totiž zasévá a ukládá do nadané duše poznatky, které plodí poznatky další a další a dávají svému "nositeli štěstí, pokud je to vůbec člověku možno" (s.110). Nevynikala jen dokonalou znalostí věci, ale také - a snad hlavně - osobní ušlechtilostí a hluboce lidským přístupem k žákům. Dívky v pubertě ji zbožňovaly, absolventky si pokládaly za čest občas se s ní setkat; ve školních lavicích, jak mi sama psala, jí vzniklo mnoho přátelských svazků, které byly její radostí a pýchou.

Na počátku hitlerovské okupace byla mezi prvními, které musely opustit školu a odejít předčasně do důchodu. Snad jí to zachránilo život; vyjadřovala se totiž o Mnichově i o vpádu nacistů při své přímočarosti před žačkami i v profesorském sboru otevřeně. Potom dávala hodiny, pečovala o svou neteř, už tehdy neznámou houslistku Noru Grumlíkovou, a jak vysvítá z písemné pozůstalosti, v letech padesátých byla členkou výboru spolku M i n e r v a a vedoucí jeho bibliografické sekce. Pro Soupis památek na Elišku Krásnohorskou, jak ukazují příslušné pracovní výkazy, zhotovila sama kartotéčních lístků daleko nejvíce. Tehdy také vyhověla žádosti

prof. Svobody o spolupráci a pomáhala mu, jak si sám pochvaloval, vydatně při sestavování 2. dílu jeho bibliografie (Bibliografie ... za léta 1901-1950, Praha 1961, sr. autorovo poděkování na s.4). Dožila se pozhnaného věku, odříznuta však hluchotou od své milované hudby i od intenzivnějšího styku s přáteli, a zesnula bezbolestně 18. července 1976.

J. Nováková

LIBLICKÁ KONFERENCE
1977

P. Oliva

Mezinárodní spolupráce v humanitních vědách

Mezinárodní styky jsou nepochybně jedním z důležitých předpokladů rozvoje všech vědních oborů. Ve zvýšené míře to platí o klasických studiích, na jejichž tematice se pracuje ve všech státech Evropy a v stále stoupajícím počtu mimoevropských zemí. Pro výzkum ve vědách o antickém starověku u nás má zvláště velký význam spolupráce s vědeckými institucemi v ostatních socialistických zemích. Tato potřeba byla naléhavě pociťována již krátce po vzniku Československé akademie věd, kdy se vytýčovaly dlouhodobé úkoly, na nichž se podíleli specialisté jak z akademických ústavů, tak i z vysokých škol. Zanedlouho tomu bude dvacet let, co byl z československé iniciativy ustaven mezinárodní výbor pro rozvoj antických studií v socialistických zemích, jenž byl později - podle periodického sborníku vydávaného v nakladatelství Academia - nazván komitétem Eirene. Nemusím jistě připomínat význam vědeckých konferencí pořádaných od té doby ve všech členských zemích (naposledy v květnu minulého roku v SSSR, v Jerevanu). Prostřednictvím komitétu Eirene se značně prohloubila spolupráce badatelů za socialistických zemí. Při konkrétních úkolech byly pak navazovány přímé kontakty s vědeckými ústavy v jednotlivých socialistických zemích.

Vedle této spolupráce bylo však nutno postupně zapojovat bádání v klasických studiích, zejména rozsáhlejší kolektivní ediční a slovníkové práce, do širšího mezinárodně organizovaného výzkumu. Zde připadlo významné místo Mezinárodní akademické unii - Union académique internationale.

Iniciativa k založení UAI vzešla již po první světové válce od francouzské Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Konsultativní porada mezinárodních akademií a jiných obdobných

organizací humanitních věd se konala 15. května 1919 v Paříži. Následovalo nové setkání v Řijnu téhož roku, kde byly přijaty stanovy, a v květnu 1920 bylo pak v Bruselu uspořádáno první řádné plenární zasedání UAI. Od té doby je sídlo této mezinárodní organizace v Bruselu a administrativním sekretářem Unie je vždy vědecký sekretář Královské belgické akademie (Académie royale de Belgique).

Kromě akademií z Francie a Belgie se na prvních setkáních podílely akademie z dalších evropských zemí a dále pak ze Spojených států amerických a z Japonska. Členská základna UAI se rychle rozšiřovala. V roce 1923 k ní přistoupila i Česká akademie věd a umění. Prvním předsedou UAI byl belgický historik Henri Pirenne, později stál ve dvacátých letech v jejím čele italský historik Gaetano De Sanctis a pak britský filolog F.K.Kenyon. V souladu se stanovami se funkcionáři UAI zpravidla střídají ve tříletých obdobích.

V meziválečné době se konalo celkem 20 výročních zasedání UAI, poslední v květnu 1939 v Londýně. 21. zasedání se uskutečnilo až na podzim roku 1947 v sídle sekretariátu Unive v Bruselu. UAI se po druhé světové válce chopila iniciativy k vytvoření Mezinárodní rady pro filosofii a humanitní vědy (Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH) při UNESCO. Členy této Mezinárodní rady (CIPSH) se vedle UAI, která v něm zaujímá zvláštní postavení, staly již existující či nově založené mezinárodní organizace společenskovědních společností, tedy i Mezinárodní federace společností klasických studií (FIEC), dále Mezinárodní výbor historických věd (CISH), Mezinárodní unie prehistorických a protohistorických věd (UISPP) a analogická mezinárodní sdružení pro filosofii (FISP), pro moderní jazyky a literaturu (FILLM), pro linguistiku (CIPL), pro orientalistiku (UID), pro afrikanistiku (ICA), pro antropologii a etnografii (USIAE), pro dějiny umění (CIHA), pro dějiny náboženství (IAHR) a pro musikologii (SIM). Představitelem Mezinárodní rady (CIPSH) byl v posledních letech (ve funkci generálního sekretáře a pak předsedy) britský historik antického starověku Sir Ronald Syme; nyní

je vědeckým sekretářem této vrcholné mezinárodní organizace humanitních věd francouzský filosof Jean d'Ormesson.

Počet členských akademií UAI neustále vzrůstá. Naposledy byla v roce 1975 přijata Ghanská akademie věd jako 32. člen. Upevnilo se postavení akademií ze socialistických zemí, které mají v osmičlenném byru zpravidla dva zástupce. Polský filolog Kazimierz Kumaniecki, zakládající člen komitétu Eirene, byl v období 1969-1972 předsedou UAI. V současné době stojí v čele UAI maďarský badatel J. Harmatta.

Na rozdíl od mezinárodních organizací pro jednotlivé oblasti humanitních věd, které pořádají světové kongresy a jen v menší míře se zabývají konkrétními badatelskými úkoly je UAI základnou pro koordinaci mezinárodní spolupráce na velkých edičních řadách. Má k tomu účelu i finanční prostředky získávané z dotací UNESCO, dále z rozpočtu Mezinárodní rady pro filosofii a humanitní vědy (CIPSH), a konečně z poměrně vysokých příspěvků členských institucí z jednotlivých zemí. Některé úkoly jsou zajišťovány i vydavatelsky z rozpočtu UAI, takže se jí pak vrací zisk z prodeje publikací.

O své činnosti vydává UAI každoročně informativní publikaci, v níž je podána především zpráva o výročním zasedání. Nejrozsáhlejší část této zprávy tvoří zápisy o jednáních komisi složených z delegátů členských akademií. Komise jedná na podkladě údajů předkládaných písemně předem spolupracovníky (vedoucími kolektivů) z jednotlivých zemí a na základě zprávy přednesené odpovědným ředitelem příslušného mezinárodního úkolu (případně představitelem mezinárodního koordinujícího orgánu). Přijímají doporučení týkající se postupu prací a navrhují i výši subvencí. Konečné stanovisko v těchto otázkách je vyhrazeno závěrečnému plenárnímu zasedání UAI. Informativní publikace obsahuje rovněž zápisy o jednání komise pro vnitřní záležitosti, jež projednává obecnou problematiku UAI, o jednání finanční komise o činnosti byra a ovšem i o průběhu plenárních zasedání. Jsou v ní uveřejňovány rovněž další údaje o činnosti UAI mj. i přehled o vědeckých publikacích, v nichž jsou reali-

zovány výsledky práce na jednotlivých úkolech.

V současné době řídí a koordinuje UAI téměř 30 úkolů. Na některých z nich se však podílí jen nevelký počet členských akademií, které mají potřebné specialisty nebo kde je uložen příslušný archivní materiál. To se týká např. vydávání sebraných spisů Erasma Rotterdamského, spisů H. Grotia, dokumentů vztahujících se k dějinám Japonska, dále assyrských slovníků, slovníku jazyka Pálí aj.

Pracoviště ČSAV, SAV, čs. vysokých škol a muzeí se podílejí zejména na těchto úkolech koordinovaných UAI:

- 1) Corpus vasorum antiquorum. Tato ediční řada je vůbec prvním úkolem přijatým Mezinárodní akademikou unií z podnětu francouzských badatelů. Jeho prvním odpovědným ředitelem byl francouzský klasický archeolog E. Pottier, nyní stojí v čele mezinárodní komise Pierre Devambeze, emeritní kurátor antického oddělení pařížského Louvru. Je to úkol velmi široce založený. Dosud bylo vydáno na 180 svazků, z toho 55 z italských sbírek, které tím ani zdaleka nejsou vyčerpány. Některé země disponující velkým bohatstvím antických váz jsou teprve v počátcích této práce. V Řecku vyšly zatím jen 2 svazky, Turecko, které je členem UAI teprve od roku 1970, ještě k vydávání nepřistoupilo. V ČSSR byly přípravné práce zahájeny již v šedesátých letech. V současné době je první svazek z našich sbírek v tisku. Na úkolu se podílejí pracovníci katedry věd o antickém stárověku KU, prehistorického oddělení Národního muzea a KŘŘL pod vedením J. Bouzka. Úkol je zařazen do státního plánu výzkumu.
- 2) Slovník středověké latiny. Na úkolu se pracuje od první poloviny dvacátých let. Mezinárodní redakční rada, v jejímž čele stojí v současné době dánský filolog F. Blatt, vydává jednak Novum Glossarium zachycující raně středověký materiál, jednak periodikum Archivum latinitatis medii aevi (ALMA). Kromě toho koordinuje vydávání slovníků středověké latiny v 15 evropských státech. U nás existovala již v České akademii věd a umění Kancelář Slovníku středověké latiny a toto pracoviště se stalo vlastně základem, z něhož vznikl v roce 1952 Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV. V posledních letech

se podařilo překonat potíže spojené s vydáváním tak obsáhlého díla. V současné době je první sešit v tisku a rukopis dalších sešitů je v zásobě. Práce na Slovníku probíhají v KŘŘL pod vedením D. Martínkové. Úkol je součástí státního plánu výzkumu.

3) Corpus inscriptionum Latinarum. Práce na tomto díle - stejně jako na díle Inscriptiones Graecae - jsou jak známo řízeny Ústředním ústavem pro starověké dějiny a archeologii Akademie věd NDR v Berlíně. Kromě toho jsou vydávány soubory řeckých i latinských nápisů v jednotlivých zemích. Příslušná komise při UAI se v poslední době snaží zajistit vydávání periodika Supplementum epigraphicum Graecum. U nás na díle CIL spolupracuje L. Vidman z KŘŘL ČSAV, a to na základě dvoustranné dohody s jmenovaným ústavem AV NDR.

4) Tabula Imperii Romani. Podnět k vydávání tohoto díla vyšel roku 1928 z mezinárodního kongresu geografů v Combridgi. V roce 1974 se úkolu ujala UAI a řídí jej mezinárodní komitét, který má sídlo v Římě a v jehož čele stojí v současné době emeritní ředitel Britské školy v Římě J.B.Wald-Perkins. U nás byla ustavena komise pro přípravu svazku M 33 Praha, která uspořádala právě před třemi roky v Praze mezinárodní konferenci, na níž byly přijaty zásady pro zpracování tohoto svazku a dohodnuta spolupráce s badateli v Polsku, NDR, NSR a Rakousku. Podrobný záznam z tohoto jednání vyšel nyní ve sborníku Eirene (14, 1976, 101 nn). V současné době je v podstatě ukončena redakce textu k hlavní mapě i k mapě numismatických nálezu a zbývá připravit text k mapě archeologických importů. Sekretariát komise je v KŘŘL (P.Oliva, J.Burian) a na přípravě díla se u nás podílejí pracovníci Archeologického ústavu ČSAV, Archeologického ústavu SAV a Katedry věd o antickém stavěku KU. Úkol je zařazen do státního plánu výzkumu.

5) Corpus philosophorum medii aevi. Dílo navržené roku 1928 krakovskou akademií věd se postupně rozrostlo do několika edičních řad. Byl vydán již značný počet svazků řady Aristoteles Latinus a edice Corpus Platonicum medii aevi, je vydáván Aristoteles semiticolatinius, Corpus Averroicum, Avicenna Latinus a další edice děl středověkých filosofů. U nás se na úkole

Corpus philosophorum medii aevi podílejí pracovníci Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV V. Herold a M. Mráz, kteří připravují ve spolupráci s polským badatelem J.B.Korolcem soupis latinských středověkých komentářů k Aristotelovým spisům, uložených v Archivu Pražského hradu - kapitulní knihovně.

6) Corpus vitrearum medii aevi. Dílo připravované Mezinárodním výborem pro dějiny umění (CIHA) bylo přijato v roce 1954 mezi úkoly UAI. Řídil je úspěšně švýcarský historik umění H. Hahnloser z Bernu. Po jeho smrti v roce 1974 se stal odpovědným ředitelem tohoto úkolu francouzský specialista M.L.Grodecki. U nás zpracoval výklad o středověkých malbách na skle F. Matouš z Ústavu pro teorii a dějiny umění ČSAV. Po jeho smrti připravil text k tisku J. Pešina z filosofické fakulty KU. Dílo vyšlo r. 1975 pod názvem *Mittelalterliche Glasmalerei in der Tschechoslowakei* v nakladatelství Academia (v koprodukcí s nakladatelstvím H. Böhlau).

7) Fontes historiae Africanae. Ediční řada, jejímž základem jsou arabské prameny k dějinám Afriky, byla navržena v roce 1962 Orientálním ústavem ČSAV a ředitelem úkolu byl I.Hrbek. Ten se však záhy věnoval přípravě Dějin Afriky organizovaných rovněž na mezinárodní základně pod záštitou UNESCO. Po dohodě s britskou akademií věd a Ghanskou akademií věd byl pak řízením díla pověřen J.O.Hunwick, profesor na Ghanské universitě v Akkře. I. Hrbek je členem poradního výboru pro vydávání těchto pramenů. Koncem roku 1976 vyšel první svazek arabské řady, 2. svazek je v tisku, další se připravuje k vydání.

8) Lexicon iconographicum mythologiae classicae. Úkol byl přijat na zasedání UAI v roce 1973. Ředitelkou díla rozvrženého asi na 10 svazků je historička umění Lilly Kahil, profesorka na universitách v Paříži a ve švýcarském Freiburgu. Slovník má zachytit starověké hmotné památky ilustrující antickou mytologii. Ke spolupráci se přihlásili specialisté z většiny členských zemí UAI i z některých dalších států. U nás byla spolupráce svěřena již existující skupině klasických archeologů, která připravuje československé svazky úkolu *Corpus vasorum antiquorum.*

9) Polyglottní slovník paleografie a kodikologie. Úkol byl přijat UAI v roce 1974 na návrh Mezinárodního výboru pro paleografii. Jeho ředitelem je předseda této organizace Ch. Samaran, čestný ředitel francouzských archivů. Slovník má zachytit terminologii v hlavních evropských jazycích (angličtině, francouzštině, italštině, němčině, ruštině a španělštině). Bude však přihlížet i k názvosloví jiných evropských jazyků. U nás se na úkolu podílí P. Spunar z KŘŘL ČSAV ve spolupráci s A. Lublinskou, vědeckou pracovnící AV SSSR v Leningradě a s A. Gieysztořem, profesorem Varšavské university.

Spolupráce čs. badatelů na úkolech koordinovaných Mezinárodní akademickou unií (UAI) přispívá významnou měrou k rozvoji bádání v oblasti klasických studií i příbuzných oborů v Československu a prohlubuje mezinárodní kontakty v humanitních vědách, zejména pracovní styky s vědeckými institucemi v socialistických zemích.

R. Dostálová

Státní plán vědeckého výzkumu KŘŘL 1976 - 1980

Dnešní jednání se sice týká nejbližší budoucnosti, přesto bych se v úvodu svého referátu chtěla vrátit alespoň několika slovy do doby vzniku našeho pracoviště. Podnětem k tomu je nejen skutečnost, že Československá akademie věd a s ní i Kabinet pro studia řecká, římská a latinská oslaví 17. listopadu letošního roku 25. výročí od svého založení, ale i okolnost, že činnost a vývoj každé instituce a každého oboru navazuje na to, čeho bylo v minulosti dosaženo, a vyplývá i ze záměrů, za nichž instituce vznikala.

Rovněž dlouhodobý plán činnosti Kabinetu vychází ze zaměření, které mu bylo dáno při jeho založení a které bylo formulováno na pracovní konferenci v Liblicích 1.6.1953 takto: Úkolem Kabinetu je studovat latinskou a řeckou kulturu v celé šíři vývoje a sledovat vliv antiky v naší kultuře.

Kabinet spolu s tehdejšími sesterským pracovištěm Kabinetem filologické dokumentace, jehož úkoly a část pracovníků KŘŘL v podstatě převzal, tehdy navázal na činnost bývalé České akademie věd a umění a převzal závazek dokončit některé rozpracované dlouhodobé úkoly. Byl to Slovník středověké latiny, na němž se jako na součásti programu Mezinárodní unie akademiků pracuje od r. 1934, dále vydávání latinských památek národní literatury, především děl M.J.Husa a Komenského (první svazky vyšly už v r. 1904 a 1898), dokončení Rukověti humanistického básnictví (1. sv. vyšel 1908). Tyto úkoly vázaly na sebe převážnou kapacitu pracoviště (KŘŘL měl v r. 1953 8 a KFD 5 odborných pracovníků). Pro vlastní studium antiky tu zbývalo jen málo prostoru. Starověká historie byla v té době delimitována do tehdejšího Historického ústavu ČSAV a vyčleněny byly i dějiny antického umění a klasické archeologie. Pracoviště tak mohlo v oblasti antiky plnit hlavně úkoly ediční vydáváním Listů filologických a později i sborníku Eirene a úkoly vědeckoorganizační zajišťováním společných pracovních porad domácích i s mezinárodní účastí. Z původně plánované ediční činnosti se nepodařilo trvale realizovat v rámci ČSAV řadu překladů z antických literatur a komentovanou řadu Textus breves Graeci et Latini.

Paralelně k studiím latinským, která pokrývala celý vývoj latinského jazyka a památek jím psaných, se pracoviště hodlalo zaměřit v obdobném smyslu i na grecistiku a od počátku se byť i jen zlomkem své kapacity věnovalo byzantské a novořecké filologii. Historii Byzance, zvl. vztahům byzantskoslovanským se věnoval tehdejší Slovanský ústav ČSAV. V podstatě byly však už od samého počátku dány směry, kterými se činnost pracoviště rozvíjí i v současné době.

V průběhu uvedených 25 let se měnila a rozvíjela i metodika tvorby vědeckého plánu. Individuální zájmy v práci na individuálních úkolech bylo třeba postupně skloubit s požadavkem kolektivní týmové práce a vyhovět i postulátům, podle nichž i výsledky práce v humanitních oborech musí sloužit praxi a přispívat konkrétně k rozvoji socialistické společnosti.

První dlouhodobý plán oboru vzešel v r. 1953 z diskusí na pracovní konferenci v Liblicích. Plán pracoviště se v té době členil jen na tzv. úkoly hlavní a ostatní. V l. 1953-1960 byla hlavním úkolem Kabinetu práce na Slovníku středověké latiny. Od r. 1961 byly do státního plánu výzkumu zařazeny i společenské vědy. Z úkolů, na nichž se tehdy Kabinet podílel sem patřila edice latinských spisů J.A.Komenského v rámci hlavního úkolu Kritické edice českého a slovenského literárního dědictví (úk. XVI-3-6). Do tzv. resortního plánu ČSAV byla zařazena příprava Encyklopedie antiky, Latinsko-český slovník, Slovník středověké latiny a Rukověť humanistického básnictví. V letech 1962-1965 patřily všechny úkoly pracoviště do skupiny tzv. ústavních úkolů, jejichž plnění bylo sledováno jen vědeckým kolegiem historie.

Z analýzy náplně a funkce jednotlivých pracovišť ČSAV vzešel pro 4. pětiletku (1966-1970) pro Kabinet první hlavní úkol státního plánu, za jehož plnění přebíral plnou odpovědnost a který koordinoval. Byl to úkol Antika a česká kultura (X-1-6). Do tohoto hlavního úkolu bylo začleněno vypracování syntézy Antika a česká kultura (participovalo na ní 32 spolupracovníků), dále Slovník středověké latiny, Rukověť humanistického básnictví, Edice latinských památek národní kultury a Soupis latinských pramenů k dějinám staršího českého písemnictví.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že těžiště práce Kabinetu v l. 1953-1970 spočívalo ve studiu a ve zpřístupňování latinských památek národního kulturního dědictví a ve studiu recepce antiky domácí kulturou. Výzkum vlastní antické civilizace byl personálně málo zajištěn a realizoval se jen v individuálních úkolech.

K změně koncepce pracoviště došlo v r. 1970 v souvislosti s přípravou 5. pětiletého plánu. V té době bylo pracoviště posíleno převzetím úseku starověké historie z bývalého HÚ ČSAV (2 věd.prac.) a úseku byzantologie z bývalého ÚDESZu (3 věd. a 1 odb.prac.). V tomto období se Kabinet stal koordinujícím pracovištěm hlavního úkolu Státního programu základního výzku-

mu VIII-3-8/ Civilizace starověku a jejich dědictví, na jehož plnění se podílely i vysokoškolské katedry v Praze, Brně a Bratislavě a příslušná oddělení Národního muzea. Kabinet měl v 5. pětiletce 31 pracovníků ve 3 odděleních (antickém, medievistickém a byzantologickém) a mohl tak plně pokrýt nebo alespoň participovat na 4 z 6 zpracovávaných dílčích úkolů státního plánu: Dějiny a kultura helenismu, Antika a česká kultura, Dějiny a kultura Byzance a Corpus vasorum antiquorum. Hl. úkol VIII-3-8 byl uzavřen oponentním řízením 27.11. a 11.12.1975, v němž bylo konstatováno, že plánovaných cílů bylo úspěšně dosaženo:

Směrnice, která ukládá ČSAV koncentraci sil a snížení počtu plánovaných programů i hlavních úkolů vedla v průběhu přípravy 6. pětiletého plánu (na l. 1976-1980) k tomu, že výzkum v oblasti latinských a řeckých studií se stal dílčím úkolem hl. úkolu státního programu základního výzkumu VIII-4-3/7 (VIII - je číslo projektu - Socialistická společnost v období vědeckotechnické revoluce, VIII-4 je číslo stěžejního úkolu - Historický vývoj Československa jako součást světových dějin, význam a místo tradic v dalším rozvoji čsl. socialistické společnosti, VIII-4-3 číslo hl. úkolu Pravěky a raněhistorický vývoj Československa a jeho vztahy k ostatním kulturním oblastem a VIII-4-3/7 dílčí úkol Socialistická společnost a tradice antické kultury). Koordinátorem hl. úk. VIII-4-3 je prof. dr. B. Chropovský a koordinujícím pracovištěm Archeologický ústav SAV v Nitře. Plánované cíle tohoto dílčího úkolu jsou formulovány takto: Monografické studie k společensko-ekonomickým problémům antických civilizací a k otázkám jejich nadstavby. Analýza antických jazyků a stylu se zřetelem k uplatnění moderních linguistických metod. Spolupráce na základních velkých mezinárodně organizovaných materiálových dílech. Výzkum latinských památek domácí kultury (spolupráce na edici latinských spisů Husových). Syntéza dějin a kultury Byzance.

Plánovací metodika nezná nižší jednotku než je dílčí úkol, poněvadž však tema dílčího úkolu je značně široké a obecné, je dále vnitřně rozčleněn do tří směrů výzkumu, které odpovídají zaměření jednotlivých oddělení pracoviště:

- 1/ Problémy sociálně-ekonomické základny a kultury antické civilizace
- 2/ Antika a její vztah k české kultuře (tento směr zahrnuje medievistické úkoly)
- 3/ Problémy sociálně-ekonomické základny a kultury byzantské civilizace.

Konkrétní výsledky, tj. termín dokončení rukopisu jednotlivých studií a publikací, se plánuje formou tzv. kontrolovatelných etap pro jednotlivé roky 6. pětiletky.

Poněvadž o 6. 5LP v oblasti antických studií pojedná podrobně doc. Burian, uvedu zde jen názvy a termíny kontrolovatelných etap na tomto úseku: 1976 - ukončení redakčních prací na l. M 33 Tabula imperii Romani (Oliva, Burian); 1976-1978 hesla R-Z k Indexu cognomin k CIL VI (Vidman); Politické a sociální teorie antických myslitelů (monografie Frolíková-Janda); 1979 - Corpus vasorum antiquorum ČSSR sv. 2 (z KŘŘL dr. Bažant); 1980 - závěrečná redakce Indexu cognomin k CIL VI (ve spolupráci s ZIAGA AV NDR). Úkoly CIL, TIR a CVA patří mezi úkoly koordinované Union académique internationale.

Na úseku antiky se plní ještě dva úkoly ústavní: Úplný latinsko-český slovník (do konce r.1980 po heslo punio) a Bibliografie řeckých a latinských studií v ČSSR vycházející každé 2 roky.

V oblasti latinské medievistiky plánujeme počínajíc letošním rokem každoročně vydání jednoho sešitu Slovníku středověké latiny (Martínková a kol.), tj. vyjdou seš. 1-4 (A - část C), do tisku bude připraven rukopis po písmeno H včetně, celkem asi 1/3 díla, které je plánováno do 20. sešitů, z nichž poslední by měl vyjít v r. 1997.

Vyjde 5. svazek Rukověti humanistického básnictví (Hejnic, Martínek), který byl již odevzdán do edičního řízení a představuje zároveň ukončení základní abecední řady díla. V 6. pětiletce se bude pracovat na svazku Dodatků, k nimž byl materiál postupně získávám v průběhu práce na l. - 5. sv.

Pro edici latinských spisů Husových bude probíhat práce na kritickém vydání dvoudílného X. sv. (Leccionarium bipartitum,

dr. Vidmanová), z něhož bude do tisku odevzdán koncem 6. pěti-
letky 1. díl.

Ve spolupráci s Polskou akademií věd (Instytut filozofii i socjologii PAN) bude tímto ústavem vydána publikace Prameny k dějinám českého myšlení od založení pražské university do konce 15.stol (Spunar), která vychází z práce na úkolu Soupis latinských pramenů k dějinám staršího českého písemnictví (temat. úkol spolupráce č. XV-3 pro oblast středověké filosofie).

Medievistické úkoly budou plněny ve spolupráci s Zentralinstitut für Alte Geschichte und Archäologie AW NDR. Tematem smluvní dohody je Výzkum latinských bohemik v knihovnách a archivech NDR. Tato smlouva umožňuje rozšířit pramennou základnu zejména pro Rukověť humanistického básnictví a zajišťuje pravidelnou výměnu zkušeností při práci na Slovníku středověké latiny, který patří rovněž mezi úkoly koordinované Union académique internationale.

V zájmu lepšího plnění medievistických úkolů by bylo uzavření smluvní spolupráce se Skupinou pro výzkum renesance v Ústavu literatury AV MLR.

Na úseku byzantských studií bude připravena syntéza Dějiny a kultura Byzance, a to jednak ve verzi pro širší veřejnost, jejíž rukopis má být ukončen letos, jednak ve vědeckém pojetí, jež by mělo sloužit jako vysokoškolská učebnice a má být ukončeno do konce 6. pětiletky. Tuto dvojitou formu volíme zejména proto, abychom i v širší veřejnosti vzbudili zájem o toto významné tisícileté období světových dějin, jehož civilizace tak silně ovlivnila východoevropskou civilizaci. Význam studia této civilizace vzrostl zejména v období po 2. světové válce, kdy se východní Evropa začala důrazně uplatňovat na mezinárodní scéně a na západě intenzivně rostl zájem o poznání a pochopení společného civilizačního základu této oblasti. I my touto formou a později i vydáváním překladů významných děl byzantské literatury chceme usilovat o upevnění domácího zázemí oboru, který se na mezinárodním poli velmi dobře uplatňuje vydáváním mezinárodního časopisu Byzan-

tinoslavica (v r.1977 vyjde 38. ročník). Významnou součástí tohoto periodika je mezinárodně organizovaná bibliografie se spolupracovníky ve všech socialistických a také hlavních kapitalistických státech, která v současné době zaujímá už více než 1/2 každého ročníku a doplňuje bibliografii v časopise Byzantinische Zeitschrift.

Smlouva o tematické spolupráci je uzavřena s ZIAGA AV NDR na tema Vznik a specifické rysy vývoje feudalismu v Byzanci, k níž se připojil také Institut všeobščeji istorii AV SSSR. Z čsl. strany přispívá k plnění této smlouvy práce na tematich Studium sociální struktury východořímského imperia, Studium agrárních poměrů v Byzanci a Studium vztahů Byzance k okrajovým civilizačním oblastem.

Pokud se týče plánovací metodiky dílčího úkolu hl. úkolu st. plánu považovala bych za vhodné, aby Kabinet po dohodě s koordinátorem hl. úkolu s prof.dr. Chropovským byl pověřen koordinací dílčího úkolu pro oblast řeckých a latinských studií. Při současném způsobu plánování totiž nemá Kabinet a ani žádné jiné pracoviště přehled o celkové práci v oboru a o tom, na které úrovni jsou úkoly jednotlivých pracovišť zařazeny.

V poslední části svého referátu bych se chtěla dotknout některých problémů souvisejících s koncepcí plánu vědeckých úkolů našeho pracoviště.

Z podaného přehledu vývoje plánu Kabinetu je zřejmá značná stabilita v plánování dlouhodobých úkolů a změny názvu hlavních úkolů by se mohly jevit jako záležitost čistě formální. Je nutno upozornit, že tyto názvy nevznikají na pracovišti, ale jsou tvořeny v radě stěžejního úkolu. Změna od názvu Antika a česká kultura přes neutrální název Civilizace starověku a jejich dědictví k názvu Socialistická společnost a tradice antické kultury je odrazem posunu akcentu, který se kladl a klade na jednotlivé aspekty naší práce a v příští pětiletce bude tedy nezbytné formulovat konkrétní temata a výsledky práce tak, aby z nich bylo zřejmé, jaký význam má obor pro naši dnešní společnost, pro její kulturu a pro mezinárodní reprezentaci úrovně její vědy.

Bylo by rovněž možné zamyslet se nad koncepcí pracoviště, které vědomě rozšířilo svůj zájem od tradiční klasické filologie a starověkých studií na celou oblast latinistiky a grecistiky i na studium recepcce odkazu antiky. I zde by se mohlo zdát, že toto zaměření snad vyplynulo především z mechanického převzetí rozpracovaných úkolů. I velmi zběžné srovnání s analýzou vývoje našeho oboru, která byla provedena na 4 nově založených západoněmeckých universitách (v.Gymnasium 80, 1973, 510-540) v r.1973 ukazuje, že toto zaměření je v souladu se soudobým světovým trendem oboru - i tu byla shledána v oboru tendence štěpení na dva samostatné obory latinských studií a řeckých studií, dále tendence k rozšíření kánonu studovaných textů na středověk, renesanci i novou dobu (např. v Kostnici se až do 40 % přednášek na oboru týkalo poantické doby), tedy snaha zabývat se všemi texty studovaného jazyka podobně jako je tomu v jiných filologiích a konečně byl zjištěn i rostoucí zájem o studium recepcce v souvislosti se snahou ukázat význam oboru pro dnešek (Gegenwartsbezug). Anticipovala-li česká věda některé prvky tohoto vývoje, souvisí to především s dozríváním obrozeneckých tendencí, které stavěly českou vědu do služeb národní kultury a proto snad i naši klasičtí filologové začali dříve než jinde studovat domácí latinskou kulturu. Dnešní vývoj oboru ve světě souvisí zase s ústupem klasických jazyků, ze škol, který znamená na druhé straně uvolnění od tradičního klasického kánonu textů a uvolnění oboru z pout novohumanistických pedagogizujících cílů. Při tom je ovšem samozřejmé, že by nebylo možné studovat poantický vývoj a tradice antiky, kdybychom zároveň důkladně nepoznávali antiku samu. Studium tradic nesmí vést ke zplošťování, musí jít ruku v ruce s vědeckým rozbořem antických pramenů.

Viděli jste, že značná část úkolů našeho pracoviště jsou úkoly dlouhodobé a zajištění jejich plynulého plnění úzce souvisí s otázkou vědeckého dorostu pro obor. Je třeba zajistit kontinuitu práce na Slovníku středověké latiny na dalších 20 let, vychovat editory pro středověké resp. novověké latinské texty, vychovat odborníky, kteří by pokračovali ve studiu sta-

rověku a další, kteří by rozpracovali obrovský materiál shromážděný v Rukověti humanistické poezie, zajistit odborníky, kteří by dále udrželi a povznesli mezinárodní úroveň časopisů vydávaných Kabinetem, mezi nimi nyní i časopisu Byzantinoslavica atd. Pracoviště má pro tento účel v této pětiletce k dispozici jeden nově zahajovaný studijní pobyt v každém roce (vždy na 3 roky), může vychovávat 1 - 2 vědecké studentské síly ročně. Nové síly může ovšem přijímat jen na místa, která se uvolní odchodem do důchodu. Každý, kdo přichází s personálními otázkami a jejich plánováním do styku, ví, jak nesnadné je řešit tyto otázky při malém počtu posluchačů na oboru a při nízkém počtu konkrétních míst, která jsou na pracovištích oboru v bližší perspektivě k dispozici. Nicméně bude třeba ve spolupráci s vysokými školami najít řešení, nebudeme-li chtít za sebou zanechat torza vědeckých děl a torza časopiseckých řad.

Institucionalizace vědy i v oblasti společenských věd v poválečném vývoji podporuje a umožňuje práci větších kolektivů a tím i realizaci děl, která nejsou v silách jednotlivce. Na vyšší úrovni vědecké práce umožňuje mezioborovou týmovou práci a tím přístup k řešení daného tématu z různých hledisek a v dnešní době dává i jedinou možnost zapojení práce pracoviště do činnosti mezinárodních organizací a rozvíjení ediční činnosti. Na druhé straně přináší tato institucionalizace i některá úskalí. Především je nutno při plánování úkolů zajišťovat harmonickou rovnováhu mezi požadavky týmové práce, která je vhodná pro práci na velkých materiálových dílech a na velkých syntézách, a originálním přístupem a přínosem jednotlivce, který nemá být potlačován, poněvadž syntéza, která by nebyla založena na původním analytickém studiu, by zůstala pouhou kompilací.

Jsme si rovněž dobře vědomi toho, jak důležitá je popularizační práce v oboru, zejména nyní, kdy klasické jazyky jsou jen v malé míře zastoupeny ve školském programu a jak právě výsledky dobré popularizace získávají oboru širší zázemí a napomáhají pak i při prosazování vědeckých zájmů. I zde ovšem

musí být popularizace založena na individuálním vědeckém přínosu autora.

Problémy, které jsem naznačila budou jistě rozvedeny v referátech, které budou následovat a diskuse účastníků nepochybně přispěje k jejich úspěšnému řešení.

A N T I C K Á K O N F E R E N C E

1 9 7 7

Antické oddělení Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV (KŘŘL) uspořádalo ve dnech 9.-11. února 1977 v Liblicích antickou konferenci, jíž se zúčastnili pracovníci věd o antickém starověku z celého Československa. Program byl zaměřen na státní plán vědeckého výzkumu v šestém pětiletém plánu (1976-1980), na popularizaci vědeckých poznatků z oblasti antiky a na stav a perspektivy našich odborných časopisů, v nichž se publikují především studie o antice.

Kromě toho se sešlo dne 10. února několik odborných skupin, v nichž se projednávaly speciální otázky (Tabula imperii Romani a mezinárodní symposium k výročí trenčínského nápisu "Laugaricio 1979", jazykovědné komise, komise pro medievalistiku a novolatinšská studia). Ze zasedání těchto skupin, jakož i z bohaté diskuse ke všem předneseným referátům vzešlo mnoho podnětů, které byly zapracovány do závěrečného usnesení konference. Na řízení konference se podíleli č.k. prof.dr.L. Svoboda DrSc (zahajovací zasedání), B. Borecký, J. Češka a M. Okál (závěr konference).

Jednání zahájil J. B u r i a n. Uvítal přítomné a připomněl, že roku 1977 uplyne 25 let od založení KŘŘL a 20 let od ustavení komitétu Eirene, sdružujícího badatele o antice v socialistických zemích. Na zprávu o činnosti komitétu Eirene navázal P. O l i v a ve svém referátu o mezinárodní spolupráci v oblasti antických studií. Vedle spolupráce se socialistickými zeměmi vyzdvihl především důležitou úlohu Mezinárodní unie akademií (Union académique internationale), jež po druhé světové válce podnítila vznik organizace Conseil international de philosophie et sciences humaines (CIPSH, v jeho rámci pak sdružení klasických společností - FIEC) při UNESCO a jež koordinuje mnoho mezinárodních úkolů, objevujících se také v plánech našich pracovišť. Ze starších úkolů je to např. Corpus vasorum antiquorum (CVA), Corpus inscriptionum Latinarum (CIL), Tabula imperii Romani (TIR), Slovník středo-

věké latiny v Čechách, z nejnovějších např. *Lexicon iconographicum mythologiae classicae* (LIMC).

R. D o s t á l o v á promluvila o státním plánu vědeckého výzkumu KŘŘL 1976-1980. Nejprve stručně nastínila vznik KŘŘL a jeho zaměření na českou a latinskou kulturu v celé šíři jejího vývoje a sledování vlivů antiky v naší kultuře. Proto vlastní antika představovala zpočátku jen menší část jeho pracovní náplně. Postupem času bylo potřeba skloubit práci na individuálních úkolech s požadavkem týmové práce. To se stalo r. 1970, kdy se KŘŘL stal koordináčním pracovištěm hlavního úkolu státního plánu základního výzkumu VIII-3-8 (Civilizace starověku a jejich dědictví) pro pátý pětiletý plán. Úkol byl splněn a uzavřen oponentním řízením koncem roku 1975. V průběhu příprav šesté pětiletky se řecká a latinská studia stala součástí hlavního úkolu VIII-4-3/7 (Socialistická společnost a tradice antické kultury) na léta 1976-1980. Koordinátorem celého hlavního úkolu je prof. B. Chropovský a koordinujícím pracovištěm Archeologický ústav SAV v Nitře. KŘŘL od samého počátku vědomě rozšiřoval svůj zájem na celou oblast řeckých a latinských studií, což je v souladu i se soudobým světovým trendem; stoupá zájem o studium recepce antiky v souvislosti se snahou ukázat význam oboru pro dnešek.

J. B u r i a n shrnul šestý pětiletý plán vědeckého výzkumu antického oddělení KŘŘL. K mezinárodně koordinovaným úkolům prostřednictvím *Union académique internationale* patří: CVA, Československo, sv. 2 (dokončení se plánuje na r. 1979, z KŘŘL J. Bažant ve spolupráci s J. Bouzkem a M. Dufkovou); TIR, list M 33, Praha (před dokončením, z KŘŘL P. Oliva a J. Burian, dále celý tým spolupracovníků z ČSSR, Polska, NDR, NSR, Rakouska); CIL VI, *Index cognominum* (dokončení během této pětiletky, L. Vidman ve spolupráci s AW DDR). Z monografií ke klíčovým problémům se připravují *Politické a sociální teorie ve středověku* (A. Frolíková a J. Janda hodlají dokončit svazek věnovaný klasickému období v Řecku až po Aristotela r. 1978), *Starověké civilizace Středomoří, jejich historické předpoklady a vývoj* (P. Oliva a J. Burian plánují dokončení

monografie na r. 1978; v rámci přípravy díla právě vychází monografie P. Olivy Zrození řecké civilizace), Vývoj řeckého jazyka (H. Kurzová předloží studii Relativní věta v indoevropských jazycích r. 1977 a studii Jazyk v řecké společnosti, vývojový pohled, r. 1979), Pokrokové tradice antiky (E. Stehlíková dokončí práci, věnovanou vlivu antiky na západoslovanskou literaturu, r. 1979). Na úrovni ústavního plánu pracuje K.Čupr na latinsko-českém slovníku středního rozsahu, který do r.1980 dojde k heslu p u n i o, a průběžně se sestavuje Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu (redaktoři E.Stehlíková a L.Vidmar). V nejbližší době vyjde kolektivní dílo antického oddělení (s příspěvkem M. Okála o Slovensku) Třicet let výzkumu antiky v ČSSR, napsané k 30. výročí osvobození ČSSR. Mimo plán se chystají menší studie, druhá vydání některých prací (L. Vidman, Fasti Ostienses) apod.

M. O k á l referoval na téma Pětročný plán vedeckej práce na Katedre klasickej a semitskej filológie FFUKom v Bratislave. Jak ukázal také v diskusi, v Bratislavě se nyní vědecká práce soustřeďuje na výzkum latinského středověku a humanismu na Slovensku; rozsah této látky je ohromný a dosud není soustavně zpracována. Proto si členové Katedry naplánovali na léta 1976-1980 dva fakultní úkoly, a to středověkou a humanistickou literaturu na Slovensku a Slovník středověké latiny. Oba úkoly navazují už na minulou pětiletku. M. Okál sám zpracovává tři humanisty (M. Rakovského, J. Koppaye a J. Purkirschera) a vydává bratislavský rukopis Burlaea, D. Škoviera humanisty Z. Stöckela a V. Ecchia, A. Mallá vydává Breviloquium Jana z Walesu. Ostatní pracovníci pracují na středolatině slovníku, o jehož problémech a specifičnosti podala podrobnější zprávu E. Š i m o v i č o v á.

O pětiletém plánu vědecké práce Katedry věd o antickém starověku UK v Praze (KVAS) promluvil B. B o r e c k ý. Do uvedeného dílčího úkolu státního plánu patří další téma Terminologie sociálního statutu v klasickém Řecku, Index a analytická studie (J. Pečírka ve spolupráci s NDR, terminologii cizinců dokončí r. 1977). Na katedře se také pracuje na úkolech

koordinovaných Union académique internationale, a to na TIR (R. Hošek) a na CVA (J. Bouzek a kol.), a rozbíhá se práce na dvou dalších mezinárodních archeologických projektech. Práce na vydání materiálu ze sbírek katedry už vydala první plody v publikovaném prvním díle výkopů A. Salače z maloasijské Ký-mé; připravuje se další díl pod vedením J. Bouzka, v tisku je katalog nápisů pořizený V. Markem, který zpracuje i antické mince, na dalších úkolech pracuje R. Hošek. B. Borecký vede úkol Styl a ideologie antických autorů, B. Mouchová-úkol Latinská syntax. Zvláště zdůraznil B. Borecký dvě témata, na kterých spolupracuje celá katedra, a to Česká klasická filologie v kontextu světové vědy a Antická tradice v literatuře světové a české. Jak vyplynulo z diskuse, tyto dva úkoly bude třeba koordinovat s obdobnými už rozpracovanými, popř. plánovanými náměty v KŘŘL. Závažným desiderátem zůstávají i nadále nové dějiny antických literatur.

J. Č e š k a promluvil podrobně o plánu brněnské Katedry starověké kultury (KSK) na léta 1977-1980 a o jeho návaznosti na předchozí práce. Na katedře se řeší tři části uvedeného dílčího úkolu státního plánu, z nichž dvě se týkají antiky přímo: Společnost, kultura a jazyk raného řeckého světa a Pozdně antická společnost a kultura. A. Bartoněk pracuje na etnogenesi a vzniku řeckých dialektů. Hlavním jeho úkolem v šesté pětiletce je příprava vědecké mluvnice mykénské řečtiny. Do této sféry patří práce J. Šprincla o vzájemných vztazích mezi jazykem řeckým a latinským, zvláště jak se projevuje ve slovesných videch a stylistice. Pozdní antikou se zabývá především J. Češka, který, opíraje se o své práce o římském domínátu a Ammianu Marcellinovi, dokončí do r. 1978 práci Římský stát a katolická církev ve IV. stol. n.l. J. Beneš pojedná o problematice tzv. thráckého jezdců a připraví v této pětiletce publikaci Cesty za antickými památkami v Bulharsku. V uměnovědném oboru řeší O. Pelikán otázku tzv. manýristického fenoménu, připravil už monografii Übergangs- und Krisenperioden in der antiken Kunst. D. Bartoněková se zabývá prosimetrem v pozdní antice. Mimo státní plán připravují J. Šprincla

a Č. Prutký Výběrový diferenční slovník latinsko-český, v němž jsou obsaženy výrazy z různých dob, nezahrnuté do slovníku Novotného. Je třeba jej zkoordinovat s úkolem K. Čupra.

Ve své zprávě o mezinárodních edicích archeologického materiálu J. B o u z e k doplnil a specifikoval některé předchozí referáty. Na KVAS byla už dříve dokončena první část CVA pražské fakulty, ale ještě v korekturách bylo třeba provádět úpravy, druhá část bude hotova v tomto pětiletí. Druhý svazek československého CVA (první část sbírky Národního muzea v Praze) připravují M. Duřková a J. Bouzek ve spolupráci s J. Bažantem; český text bude hotov do konce r. 1978, potíže jsou s fotografiemi. Další svazky budou již spadat do další pětiletky. Pro nový projekt Union académique internationale, *Lexicon iconographicum mythologiae classicae*, byl již vytvořen československý tým a započato s prací na soupisu památek v našich sbírkách. *Corpus signorum imperii Romani* má obsahovat zhruba dva svazky z našich sbírek; redakce prvního svazku, který zahrne provinciální plastiku ze slovenských a moravských sbírek, se ujal O. Pelikán v Brně. Přípravnou prací k druhému svazku je sestavování katalogu k celostátní antické výstavě.

S tímto katalogem souvisí celkový soupis antických památek v Československu, o němž referovala M. D u ř k o v á. Soupis je od r. 1970 dlouhodobým úkolem antického pracoviště pražského Národního muzea, mají v něm být zachyceny všechny antické artefakty z velkých i malých sbírek, často zasuté, nepoznané nebo nevhodně uložené mezi exponáty zcela jiného druhu. Všechny předměty jsou evidovány na kartách a slouží již nyní různým odborným zpracováním.

Mimo původně ohlášený program promluvil ještě P. B l a h o z Bratislavy o současném stavu právní romanistiky u nás a o jejích vyhlídkách. Pracuje se, ačkoli zatím chybí celkový plán a není ani mnoho pracovníků. Mezi právníky a klasickými filology by se měla navázat užší spolupráce.

Z diskuse, která se konala po přednesení všech referátů o plánovaných a rozpracovaných úkolech, vyllynuly některé pod-

něty, vtělené pak do usnesení, i obecnější závěry. Při plánování vědecké práce se stávají požadavky týmové práce realitou a nezbytností, zvláště tam, kde jde o větší úkoly, přesahující síly jednotlivce nebo mezinárodně koordinované; jde tu také o vztah k současnosti a o interdisciplinární charakter mnoha úkolů; úkoly je třeba ještě v průběhu práce dále rozšiřovat a zpřesňovat. I když je rozsah vypočítaných úkolů značný, přece jen nepokrývají antiku v celé její šíři - zcela např. nyní chybí papyrologie (tj. zpracovávání dokumentárních papyrů), méně než dříve se pracuje na literárněvědných tématech a také podíl antického práva je poměrně velmi malý, a stejně tak lze pozorovat určité zaostávání v aplikaci nových metod, např. v jazykovědě a v jazykové výuce, ve využití strojů a v informatice (v tomto ohledu jsou nejdále archeologové, především v Nitře). Není snad nezbytně třeba pokrýt beze zbytku všechny obory antických studií, na které by se eventuálně mohli zaměřit mladší pracovníci. Ty by však bylo teprve nutné vychovat, jako vůbec otázka výchovy nových vědeckých pracovníků nyní vystává naléhavěji než dříve. S tím souvisí i otázky nové koncepce studia na vysoké i střední škole. V diskusi vystoupil i koordinátor úkolů státního plánu B. Chropovský, jenž kladně hodnotil dosavadní výsledky vědecké práce v oblasti antických studií a přislíbil svou plnou podporu jejich dalšímu rozvoji.

+ + +

Druhým okruhem projednávaným na konferenci byla popularizace. J. B u r i a n se ve svém příspěvku zaměřil na její hlavní složku, totiž na činnost publikační, jež má dlouhodobé působení. Popularizační práce o antice, o které je nyní mezi čtenáři velký zájem, by měly být vždy založeny na důkladných znalostech a - jak bylo zdůrazněno i v diskusi - také na individuálním vědeckém přínosu autora. Podle B. by měly být trvalou složkou náplně každého vědeckého pracovníka, aniž by ovšem nahrazovaly vlastní vědeckou práci. Čtenáři jsou schopni přijmout i náročnější téma, pokud je text napsán konkrétně i čtivě. Nadá-

le je ovšem třeba vyvarovat se duplicity a dbát na odbornou úroveň vydávaných prací (konkrétně byly míněny některé překlady vydané Orbisem).

Do sféry popularizace patří i překlady, na jejichž problematiku se zaměřil R. H o š e k. Vycházejí nyní především dvě velké řady, Antická knihovna ve Svobodě a Antická próza v Odeonu, obě odborně vedené a recenzované. Velká poptávka však s sebou nese nebezpečí, že překladatelé někdy pracují chvatně a rutinérsky. Delikátní je otázka nahrazování starých překladů novými nebo jejich úprava; co převzít ze staršího překladu, je věc míry i ethosu. Při rozmáhající se spolupráci překladatele s básníkem je nebezpečí, že "básník svou autoritou přemůže překladatele". Každá doba si bere z antiky své, a proto pro dnešního čtenáře nejsou bez zajímavosti ani autoři dříve zanedbávaní, hlavně z konce antiky, nebo spisovatelé odborných spisů. Dále se H. podrobně zabýval překládáním veršů, kde není možné se vyhnout některým inovacím proti dřívější praxi, a rozkolísaností grafiky, kde "nedodržování norem, byť nedokonalých, je daleko horší než sebesthorší norma". Z požadavků, vznesených na překladatele, nakladatelství i posuzovatele je nejdůležitější požadavek překladatelstvé a nakladatelstvé odpovědnosti.

M. O k á l připojil v diskusi stručný přehled o situaci na Slovensku (shrnutí dosavadních překladů je v LF 1965 a v jeho příspěvku ve sborníku Třicet let). Překládá se poměrně dost, ale nakladatelství jsou jen výjimečně ochotna publikovat překlady z antických literatur (i v nejvýznamnějším nakladatelství Tatran vycházejí nejvýš dva tituly do roka). Také na Slovensku existuje problém básníka a překladatele (čestnou výjimkou jsou básníci Mihálik a Turčány) a je nebezpečí, že klasický filolog se časem ukáže vůbec zbytečný při této spolupráci.

M. D u ř k o v á hovořila o osvětové činnosti na poli antiky v muzeích. Vychází se při ní ze sbírkového materiálu, ale při výstavách - zatím jen příležitostných a neúplných, protože dosud nemáme stálou antickou expozici - je třeba podat ucelenější obraz antické společnosti, totiž doplnit jej písemnými památkami a také živým slovem. Bylo by dobré uvádět úryv-

ky z antických děl i z moderních spisů s antickou tematikou. O antické památky je značný zájem, ale při nedostatku výstav se osvětová činnost omezuje hlavně na přednášky.

J. B o u z e k doplnil v referátě o perspektivách výstavní činnosti, že o stálou expozici se bude nutně i nadále pokoušet. I přes jisté těžkosti funguje alespoň galerie v Hostinném (v tisku je nový katalog). Zatím největší úspěch v tomto oboru v Československu je pěkná nová instalace v Podunajském muzeu v Komárně, důstojně je antika zastoupena také ve Slovenském národním muzeu v Bratislavě. V Praze sešlo z plánované expozice v Anežském klášteře. Celostátní antická výstava má být otevřena od září 1977 do ledna 1978 v Brně, v březnu až červnu v Praze a pak bude přenesena do Bratislavy. Je připraven podrobný katalog, který jde právě do tisku. Katalog k výstavě skýtského umění, která měla veliký ohlas, sotva vyjde před koncem roku 1977.

V souvislosti s oběma těmito příspěvky informoval O. P e l i k á n shromáždění o problémech antického muzea, jež bylo nereálně naplánováno do vranovského zámku v rámci jeho rekonstrukce. Prostory zámku jsou vhodné pouze pro expozici Antika a klasicismus, o níž už došlo k dohodě. Zbývá ještě velká práce, co a jak do určených místností umístit. Reprezentativní antické muzeum by mělo být především v Praze, popř. v Bratislavě.

V diskusi k popularizaci byla zdůrazněna nutnost vysoké odborné úrovně popularizačních prací a povinnost tlumočit výsledky vědy co nejširšímu okruhu zájemců, při čemž by se neměl zanedbávat ani praktický význam památek hmotné kultury, které pomáhají osvětlit např. otázku vzniku starověké třídní společnosti a jsou důležité i pro moderní umění, cestovatelské zájmy a estetickou výchovu. V této souvislosti se hovořilo i o možnostech popularizování byzantské kultury, které je u nás v samých začátcích.

Také co se týče překladů, dožadovali se diskutující jejich patřičné úrovně; dovolávali se svědomí i osobní důstojnosti překladatelů, aby nezadávali týž překlad do různých nakladatelství. Hodnotící recenze vydaných překladů by se měly objevovat

v denním tisku, ale důležitější je, aby každý překlad prošel řádnou recenzí ještě dříve, než jde do tisku. Mnoho se diskutovalo o transkripci řeckých a latinských jmen; i když se snad v dohledné době zřejmě nedojde hned k naprostému sjednocení hledisek, o něž je třeba usilovat, lze napomáhat k vytváření skutečné jazykové kultury, která se obejde jak bez archaismů tak bez vulgarizujících simplifikací.

+ + +

Třetím tematickým okruhem projednávaným na konferenci byl stav a perspektivy našich odborných časopisů zaměřených na antiku. Účastníci konference byli informováni o náplni, tematickém zaměření, rozsahu, okruhu přispěvatelů, periodicitě apod. a speciálně také o problémech spojených s vydáváním těchto časopisů a periodických sborníků: Eirene (referovali J. J a n d a a A. F r o l í k o v á), Listy filologické (R. D o s t á l o v á), Graecolatina Pragensia (J. P e č í r - k a), Sborník prací FFBU, řada E - archeologicko-klasická (A. B a r t o n ě k), Zborník FFUKom, Graecolatina et Orientalia (M. O k á l), Zprávy JKF (J. B a ž a n t a I. Z a - c h o v á). Pro úplnost referoval V. V a v ř í n e k o časopise Byzantinoslavica, který má mnoho styčných bodů s antikou.

Eirene má od roku 1963 charakter periodického sborníku a vychází nyní ročně (poslední ročník 14, 1976). Graecolatina Pragensia vycházejí jednou za tři roky jako součást Acta Universitatis Carolinae od r. 1960, kdežto sborníky university v Brně a Bratislavě vycházejí pravidelně ročně (od r. 1956, resp. 1969), i když nyní se značným zpožděním. Stejně tak se zpožďují Zprávy JKF. V monografiích AUC vyjde r. 1978 k 2300. výročí úmrtí filosofova ze Stageiry Aristotelův sborník, o jehož náplni informoval přítomné D. M a c h o v e c. Listy filologické vstupují právě do stého ročníku, k němuž napsal latinskou předmluvu J. M a r - t í n e k. Citujeme z ní alespoň závěrečnou větu: "Neque tamen a philologorum antiquorum virtute et gloria degenerare volumus, sed nos etiam dignos praestare, qui ephemeridem ab illis fausto

omine conditam cum bono scientiae continuemus."

Jak vyplynulo ze zpráv i z diskuse, publikační možnosti jsou vedle dlouhých výrobních lhůt podmíněny jednak přesně stanoveným maximálním počtem stran, jednak předpisy vymezujícími u universitních sborníků přesně okruh příspěvatelů. V rozpravě se poukazovalo na nutnost pořizovat čas od času přehledy bádání v jednotlivých oborech, určené také k orientaci studentů. Tyto souhrnné zprávy i recenze určené širšímu okruhu zájemců by se měly publikovat česky; chybí však kritická tribuna, jakou kdysi představoval časopis Naše věda. Pro vlastní vědeckou práci nelze přirozeně jazyk předpisovat; z evidentních důvodů je třeba počítat s větším počtem studií psaných ve světových jazycích.

+ + +

Účastníci konference vyslechli přednášku T. K o l n í - k a o výzkumu římských lokalit na Slovensku. Výklad byl doprovázen promítáním diapositivů, stejně jako zpráva o archeologických památkách ze starověku v sovětské Arménii a o konferenci Eirene 1976 v Jerevanu přednesená A. B a r t o ň k e m a M. D u f k o v o u.

Na závěr konference přednesl J. J a n d a jako předseda návrhové komise návrh usnesení, které bylo po diskusi a drobných úpravách jednomyslně schváleno. Jménem pořádatelů pracoviště konferenci uzavřel P. O l i v a, který zdůraznil její význam pro plánovitý výzkum antiky a jejího dalšího působení a poděkoval všem účastníkům za přednesené referáty, diskusní příspěvky a podněty k rozvoji klasických studií v ČSSR.

L. Vidman

USNESENÍ ANTICKÉ KONFERENCE V LIBLICÍCH 1977

Antická konference konaná ve dnech 9. - 11. února 1977 v Domě vědeckých pracovníků v Liblicích umožnila analýzu stavu klasických studií v ČSSR. Konference usilovala o usměrnění badatelské a popularizační činnosti ve vědách o antickém starověku na významné aktuální problémy v souladu s požadavky, které vytyčil XV. sjezd KSČ všem společenským vědám. V souladu s tím hlavními body programu byly koordinace vědeckého úsilí a badatelských plánů jednotlivých pracovišť, popularizační práce a ediční časopisecké činnosti. Účastníci konference kladně hodnotí průběh a výsledky konference. Konstatují, že podobná setkání jsou potřebná a užitečná.

- 1) Na základě svého jednání pověřují Kabinet pro studia řecká, římská a latinská a jeho antické oddělení, aby svolávalo pracovní konference tohoto zaměření i napříště, nejdéle v pětiletých intervalech, a to v závěrečném roce plánovacího období, tj. v období vypracovávání plánu na další pětiletku.
- 2) Účastníci konference berou s potěšením na vědomí, že AÚ SAV v Nitře naplánoval na r. 1979 mezinárodní symposium u příležitosti výročí vzniku trenčínského nápisu. Kabinet pro studia řecká, římská a latinská a vysokoškolské katedry se zapojí do přípravy konference.
- 3) Účastníci konference doporučují československým zástupcům v komitétu Eirene, aby se na příštím (XV.) kongresu Eirene (1978 BLR) ucházeli o právo pořádat v r. 1982 kongres Eirene v ČSSR. Pověřují antické oddělení Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská a oborovou komisi pro starověk při Vědeckém kolegiu historie ČSAV perspektivní přípravou tohoto kongresu.
- 4) Účastníci konference doporučují, aby vedení jednotlivých pracovišť ve spolupráci s oborovou komisí pro starověk zlepšilo vzájemnou informovanost o plánech práce a zajistilo

koordinovanost v plánovací činnosti. V zájmu koordinace plánů by bylo užitečné pořádat podle potřeby konsultační porady vedoucích pracovišť nebo jejich pověřených zástupců.

5) Vedoucí pracovišť ve spolupráci s oborovou komisí pro starověk upřesní a doplní do konce 1. pololetí 1977 roční plán na r. 1978.

6) Katedra věd o antickém starověku a antické oddělení Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská, popřípadě i další partnerská pracoviště se dohodnou (během r. 1977) o formách spolupráce na úkolech: Dějiny bádání o antickém starověku v českých zemích a Antické tradice v české kultuře.

7) Kabinet pro studia řecká, římská a latinská a Katedra starověké kultury (Brno) se během r. 1977 dohodnou o koordinaci práce na latinsko-českých slovnících (úkoly dr. Čupra a dr. Šprincla).

8) Účastníci konference budou usilovat o koordinaci vydavatelských plánů v oblasti populárně vědeckých publikací s antickou tematikou a v oblasti překladů z antických literatur.

9) Pracovníkům Národního muzea z antického pododdělení se doporučuje, aby koordinovali výstavní činnost, týkající se antických památek.

10) Účastníci konference se shodují, že vysokoškolské katedry, Kabinet pro studia řecká, římská a latinská a další pracoviště by měly rozvinout úsilí v tom smyslu, aby byla zachována základna posluchačů, z níž by bylo možno plnit požadavky pro výuku nejen na středních školách, nýbrž na všech universitních fakultách, pro potřeby kvalifikovaných specialistů v muzeích a redakcích a zejména také pro nezbytnou kádrovou obměnu v základním výzkumu ČSAV a resortních ústavech a ve vysokoškolské výuce.

- 11) Vzhledem k rostoucí závažnosti medievistických a novolatin-
tinských studií ve zpracování domácího materiálu a z toho
vyplývající potřebě kvalifikovaných pracovníků pro vědecké a
kulturní instituce doporučují účastníci konference, aby se
zkoumaly možnosti, jak zkvalitnit studium filologie latinské-
ho středověku a humanismu.
- 12) Účastníci konference doporučují provádět pracovní schůzky
o nových metodách v lingvistice. Analogické schůzky by
mohli pořádat i pracovníci jiných specializací.
- 13) Pracovištím se doporučuje věnovat pozornost promptní vý-
měně nových publikací s knihovnami partnerských praco-
višť.
- 14) Účastníci konference doporučují vytvořit ve spolupráci
s bohemisty komisi pro přepis latinských a řeckých jmen.
- 15) Vedení pracovišť a redakcím časopisů se doporučuje hledat
cesty k uveřejňování kvalitních česky psaných informativ-
ních a shrnujících studií o závažných problémech.
- 16) Doporučuje se během r. 1977 a 1978 zjistit předběžnou po-
třebu absolventů latiny, klasické filologie a klasické
archeologie v oblasti působnosti obou ministerstev školství,
ministerstev kultury a ČSAV i SAV, a to pro léta 1981-1990.
Informace bude shromažďovat Výzkumný pedagogický ústav v Pra-
ze, Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV, případ-
ně některé další instituce.

Greek and Roman antiquities in the Hermitage. Compiled and introduced by K.S.Gorbunova and I.I.Saverkina. Leningrad, Aurora Art Publishers 1975. 22 str. textu, 123 obr. př., katalog.

Leningradská Ermitáž, jedna z nejvýznamnějších uměleckých galerií na světě, má bohatou a proslavenou sbírku antického umění. Dokládá to nedávno vydaná publikace, která představuje jakési reprezentační výběrové album antické sbírky v Ermitáži.

Ve stručném anglicko-ruském úvodu podávají autorky krátkou historii vzniku sběratelství antik v Rusku. Prvním monarchou, který projevil výrazný zájem o antické umění, byl Petr I. (1672-1725). Ten nechal z Itálie dovézt kolekci antických soch - mezi nimi i proslulou Venuši Taurskou - k ozdobě carského paláce a parků a byl vzápětí napodobován ostatními šlechtici. Petrovu myšlenku založit v Petrohradě světoznámou uměleckou galerii realizovala Kateřina Veliká a v letech 1765-1785 nechala postavit Ermitáž a sama věnovala do sbírkového fondu mnoho dnešních exponátů. V 19.století přibyl k tehdejšímu mimoruským zdrcjům antického umění další: vykopávky v ruské černomořské oblasti, které obohatily tehdejší sbírku množstvím antických šperků, tepaných kovových předmětů, váz, mozaik, skla, sarkofágů a dokonce i tkanin. Tyto dva doposud nevysychající zdroje přitahují k antickému oddělení Ermitáže pozornost archeologů, uměleckých historiků i široké veřejnosti. Autorky vybraly z obrovského množství exponátů hlavní, mistrovská díla a uspořádaly z nich obrazové album. Barevné a černobílé fotografie doprovází podrobný katalog reprodukovanych předmětů. Anglický text (vedle ruského) navíc otvírá této knize cesty do světa.

Náročný výběr, umocněný kvalitní reprodukční technikou na křídovém papíře, činí z tohoto alba reprezentativní publikaci, která dostojí nejnáročnějším měřítkům.

J. Šmatlák

Pindari carmina cum fragmentis, pars II. Fragmenta, indices. Post B. Snell editit H. Maehler, Leipzig, B.G.Teubner 1975. P. VIII + 219. 15,50 M.

Druhá teubnerská edice zlomů Pindarových básní vychází 11 let po první, o které jsem podrobně referovala v Listech filologických (1967,324-5). Obsahuje celou papyrologickou žeň, která tak štědře obohatila naše kusé znalosti Pindara. Jsou tu isthmijské zpěvy, hymny, pajány, dithyramby, prosodia, partheneia, hyporchémata, enkómia, thrény, zlomky z různých sbírek a zlomky sporné. Bohužel po roce 1961, kdy vyšel 26. svazek oxyrhynských papyrů, obsahující výhradně Pindarovy zlomky, se příliv nového materiálu vcelku zastavil. Nynější vydání je proto pouze fotomechanický přetisk prvního, které doplnil a opravil H.Maehler. Nové jsou pouze tři fragmenty, získané z papyrů. Dva z nich, otištěné v dodatcích na str. 215, obsahují nepatrné zbytky 19 veršů, kladených na konec pajánu č. XXII, třetí (frg.č.346 b-e, otištěný na str. 158-9) obsahuje kromě trosek několika řádků také souvislejší text neúplných 15 veršů básně, jejíž autorství je však sporné. Přibyly také dva drobné, v prvním vydání omylem opomenuté slovníkářské citáty, frg.94e a frg.124e (viz na str.216).

Změny oproti prvému vydání jsou souhrnně otištěny na str.215-9 a v textu je na ně graficky upozorňováno, bohužel ne naprosto spolehlivě. Ve většině případů se jedná o formální úpravu nebo se opravují drobné nepřesnosti. Přestože uplynulo od prvního vydání jen nedlouhé období, nacházíme zde i několik nových čtení, většinou Snellových. Maehler sám mění Snellův text jen výjimečně, např. ve frg.80. Spíše provádí nebo navrhuje některé změny ve spojování fragmentů. Nejzávažnější z nich se týká fragmentu otištěného v 1. vydání samostatně pod č.344 v oddílu d u b i a. V novém vydání ho Maehler připojuje jako č.169b na konec slavné básně, začínající mnohokrát citovaným výrokem n o m o s h o p a n t ó n b a s i l e u s. Oproti 1. vydání je vypuštěn podezřelý frg. č.345.

Vcelku se nové vydání neliší nijak výrazně od prvního. Podobně jako tam je i zde přehled meter, index nominum propriorum, index verborum a index fontium. Nepříjemné překvapení čeká však čtenáře u indexu verborum. Vzhledem k tomu, že v mezidobí vyšel Slaterův *Lexicon to Pindar* (Berlin 1969), omezil Maehler svůj index na osminu a zahrnul do něho pouze slova, která u Slatera nejsou. Je to škoda, protože ne každý čtenář Pindara si může pořídit drahý speciální slovník.

A. Frolíková

R. D. Dawe, *Sophoclis tragoediae. Tom. I. Ajax. Electra. Oedipus rex.* Leipzig, B.G.Teubner 1975.

Vysokého uznání se až do dneška dostává Sofokleovým dramatům, jimiž dosáhla řecká tragédie klasické výše. Sofokleovy hry podněcovaly umělce pozdějších dob, zejména dramatiky k změření sil s dovršitelem antické tragédie a tvůrcem monumentálních postav. Proto je důležité, aby čtenáři Sofokleova díla, zlomku z jeho bohaté tvůrčí činnosti, ať je čtou v překladu či v originále, měli po ruce co nejvěrnější text. Jeho příprava však patří k nejtěžším úkolům klasické filologie. Obtíž spočívá ve skutečnosti, že není shody v textech velkého množství rukopisů, papyrů, scholií a citátů. Dawe, který ve svém vydání předkládá klasickým filologům tři Sofokleovy tragédie, podrobil předtím jejich text důkladnému studiu a jeho výsledky uveřejnil v rozsáhlejší práci *Studies in the Text of Sophocles* (Leiden 1973). Na rozdíl od dřívějších vydavatelů, kteří se zpravidla opírali převážně o jeden nebo skupinu rukopisů, Dawe si z množství dvou set rukopisů vybral devatenáct, vyexcerpoval pečlivě jejich varianty a na základě jejich srovnání roztrídil rukopisy na skupiny. Tak se mu podařilo nepochybně zjistit, jak došlo ke korpulentám a zejména jak do textu vnikla glosa. V Daweově vydání tedy můžeme pozorovat, jak se úzkostlivě vyhýbá sebedůvtipnějším konjekturám, občas se přiklání k emendacím a spíše dává přednost souhlasnému čtení rukopisů, i když jeho výklad se jeví nesnadným, podle zásady "lectio

difficilior potior". Častěji však než jeho předchůdci zařazuje do textu lakunu a označuje křížkem místa, jejichž rukopisný text považuje za porušený nebo jejichž smysl se mu nezdá pravděpodobný. U každého místa uvádí v kritickém aparátu příčinu svých pochyb.

Hodnotu Daweova vydání zvyšuje jeho vynikající ediční technika, kritický aparát je pečlivý a přesný a přes množství údajů, které obsahuje, velmi přehledný.

A. Hartmann

Mauro Cristofani, *Introduzione allo studio dell'etrusco*. Firenze, Leo S. Olschki 1973, 196 str.

Cristofaniho úvod do etruštiny je učebním textem pro studenty etruskologie na universitě v Pise a jeho cíl je v první řadě didaktický. Má tři části, v nichž autor pojednává o písmu, jazyce a onomastickém systému. Na ně navazuje část cvičná s výkladem 33 nápisů.

C. se zabývá vznikem etruské abecedy v 8. stol. př.n.l. ze západořecké a zmiňuje se o nejstarším etruském nápisu, který pochází ze začátku 7. stol. př.n.l. na protokorintské kotylé, i o nápisu nejmladším, který lze klást do první poloviny 1. stol. n.l. Do téhož století se nyní datuje i *l i b e r l i n t e u s* ze záhřebeké mumie svědčící o tom, že ani v této době latina nevytlačila zcela etruštinu z některých oblastí, např. rituální. C. rozlišuje v 6. stol. př.n.l. tři stabilizované abecední systémy v Etrurii (centrální, jižní a severní) a ukazuje, jak se šíří do dalších oblastí ovládaných Etrusky.

V oddílu o jazyce se Cristofani věnuje fonologii etruštiny a popisuje podle etruskologa Carla de Simona systém etruských vokálů jako asymetrický se třemi stupni otevřenosti v řadě palatální a dvěma v řadě velární

a

e

u

i.

Ve vnitřní slabice se tento systém od 6. stol. př.n.l. postupně redukoval a nakonec zanikl vnitřní vokál vůbec. Redukce

se ovšem týkala jen krátkých samohlásek. Konsonantický systém má oklusivy neaspirované p,t,k, aspirované ph, th, kh a afrikátu ts graficky zaznamenávanou pomocí řeckého písmene zeta. Dále je tu aspiráta labiodentální f, dvě sibilanty, mezi nimiž je rozdíl v napjatosti, likvidy l,r, nasály m,n. V morfologii probírá C. zvlášť podrobně flexi vlastních jmen, kdežto u apelativ se pro nedostatek poznatek omezuje jen na úzký výběr. U vlastních jmen vyčleňuje morfémy s různou syntaktickou funkcí (subjektu, nepřímého objektu s funkcí posesivní a temporální). Pozornost věnuje dále slovesnému predikátu a tvarům, které v etruštině mají funkci predikátu. Jsou to tvary bezpříznakové zakončené na -u (t u r u ve významu daný, darovaný, dar) a příznakové zakončené na -ce (t u r u c e ve významu dal, daroval), které vyjadřují minulost. Ve funkci predikátu může stát i apelativum. Další opozice je mezi tvary na -ce, které jsou "aktivní", a -che, které jsou "pasivní".

V závěrečné pasáži o jazyce se Cristofani zabývá celkovou charakteristikou etruštiny. Tuto otázku ponechává nerozřešenou; odmítá však teorie o příbuzenství etruštiny s jazyky egejsko-anatolskými, ukazuje slabiny Georgijeovy teorie o příbuznosti etruštiny s hethičtinou a nepřijímá ani názor, že etruština je reliktem jednoho z jazyků mluvených v oblasti indo-středozemní před příchodem Semitů a Indoevropanů. Uznává jediné typologickou blízkost a připouští i možnost genetické příbuznosti etruštiny s jazykem nápisů na Lemnu, zejména s nápisem na známé stéle, a poukazuje na několik shod mezi rekonstruovanými indoevropskými tvary a etruštinou. Upozorňuje i na několik slov, které jsou podobná v řečtině a etruštině, mají i stejný význam, ale nejsou přitom řeckého původu (např. jméno bohyně T u r a n a řecké slovo t y r a n n o s). Této části recenzované práce by však prospělo, kdyby byla obsáhlejší a podrobnější.

Při studiu etruského onomastického systému si Cristofani všímá v historickém průřezu jeho utváření a vývoje od jednočlenného k dvou- a vícečlennému a naznačuje, že uvádění metronymika je až pozdní záležitostí. V době archaické není doloženo a nemůže tudíž podporovat teorii o etruském matriarchátu.

Cristofaného úvod do studia etruštiny poskytuje zasvěcené, kritické a srozumitelné poučení, které je založeno na studích, jež se snaží dospět k hlubšímu strukturnímu popisu etruského jazyka. Shrnutí tohoto druhu je stejně potřebné jako užitečné.

B. Mouchová

BURIAN Jan, Publius Ovidius Naso. Praha, Československý spisovatel 1975. - BOCHEŇSKI Jacek, Básnik Ovidius. Prel. R. Turňa. Slovenský spisovateľ 1975.

Téměř současně přišly na náš knižní trh dvě knihy o Ovidiovi. Autora jedné z nich, Jana Buriara, není třeba představovat. Jeho knihu je možno cum grano salis označit za literaturu faktu. Druhou knihu napsal polský publicista Jacek Bocheński, v originále vyšla r.1969 pod názvem Naso poeta (slovenský překlad titul poněkud zkreslil, titul je citát a signalizuje způsob, jakým autor zachází s Ovidiovým textem) a je to persifláž kolísající svým tvarem mezi jakousi historickou novelou a esejí. Bocheński zná dobře nejen Ovidia, ale i kulturní a společenské klima 1.stol. př.n.l., jak ostatně prokázal už ve své dřívější knize Boski Juliusz (vyšlo r.1962, r.1965 v slovenském překladu). Se svými znalostmi zachází přirozeně jako literát, jemuž jsou fakta jen materiálem ke stvoření nového, svébytného světa fikce. Burian je naproti tomu historik, odborník na Augustovu dobu, a jeho cílem je z dostupných faktů vybudovat objektivní obraz tehdejšího světa. Leží tu tedy před námi knihy dvou autorů, kteří z odlišných východisek a v nesouměřitelných žánrech narýsovali dva portréty téže osobnosti. Knihy nelze srovnávat, ani poměřovat jednu druhou. Může však být užitečné oba pohledy alespoň ve stručnosti konfrontovat.

Burian v první části své knihy ze široka vykreslil Ovidiovu dobu a její složitou problematiku, s velkou konkrétností a plastičností vylíčil spleť osobní a mocenské vztahy a opatrně do nich zasadil Ovidiův život. To vše s citem a vkusem dokumentuje a ilustruje Ovidiovými vlastními verši. Přesvědčivě mu vychází Ovidius v protikladnosti jeho básnického typu jako autor, který

je současně spontánní (odtud jeho lehkost, hravost, schopnost improvizace i určitá nedbalost) i učený básník (upozorňuje na jeho nesmírnou sčetlost, která se projevuje už od počátku tvorby). Ve shodě s vžitým pohledem na Ovidia vysoce oceňuje Listy heroin a Proměny (přesto pasáže věnované Proměnám jsou poněkud méně výrazné než pasáže týkající se první nebo poslední etapy díla). Proti výkladu běžně tradovanému zvláště v populární literatuře hájí Žalozpěvy a Listy z Pontu. Nevidí v nich úpadek básníkovy talentu, ale především cílevědomý výraz vzdoru a snahy působit nejen na své římské přátele, ale především na císaře. Druhá část nazvaná Básníkovo tajemství je pro čtenáře patrně nejzajímavější. Autor tu způsobem takřka detektivním hledá důvod krušného konce Ovidiova života. Vychází ze všech dostupných faktů, probírá všechny dosavadní hypotézy, odvrhuje všechny nedostatečně podložené nebo příliš smělé. Když po vyčerpání všech možností naznačí vysvětlení, které se za dnešního stavu bádání jeví jako nejpravděpodobnější, přidá i tady své prý, snad a patrně, jimiž kniha oplývá. To je samozřejmě odraz nedostatku informací, Burianovou úctou k faktům i jeho nikde nevyřčenou snahou zdržet se příliš zásadních a vyhraněných soudů. Mnohdy dává čtenáři zajímavá fakta k dispozici záměrně bez komentáře (zvláště pěkné je v tomto smyslu podání jednoho z možných klíčů k Ovidiově politické neangažovanosti ve vylíčení diplomatické opatrnosti sulmonských v kritických létech). Přesto nedokázal zůstat zcela sine ira et studio. Sleduje Ovidiův osud se zjevnou osobní sympatií, má pochopení pro Ovidiův charakter (zajímavé je, že se snaží stále obhajovat ne-li kladný, tedy alespoň loyální Ovidiův vztah k Augustovi a jeho kulturní politice, ale právě fakta jej na četných místech vedou k bezděčnému vyjadřování pochybností) i jeho tvorbu (výborně postihuje např. Ovidiův cit pro mýtické pojmání přírody). Mnohá fakta se snaží podat jednoznačně, ale mnohoznačný materiál jej vede ke sporům (půvabné je označování života za inspirační zdroj Lásek a Umění milovati a současné odkazování Corinny do říše pouhé fantazie a pózy). Snad proto, že Burian vidí Ovidia především prismatem konce jeho života, akcentuje v této eruptivní osobnosti především

tragické rysy (za zmínku stojí, že v Listech heroin vidí především "lásku ve své tragické podobě", za Láskami a Uměním milovati cítí "mírný, melancholický úsměv básníkův" a také příběh o Filemonovi a Baukidě je pro něho melancholický) a pojímá jej jako vážného tvůrce, který je si vědom nedokonalosti svého díla. Přes určitou snahu o jednotnost vyšel tak Burianovi ve shodě se skutečností portrét poněkud rozporný.

Bocheňski přirozeně vychází z jiných pozic. Pro něho je centrem Ovidiova poezie - "iba ona je zdrojom vedomostí, základom pátrania, príčinou omylu v pátraní, obsahom koncertu, jedinou skutočnosťou i jej poprením, jediným faktom i ilúziou faktu. Je uzavretým kruhom, v ktorom kružíme". Bocheňski Ovidiovo dílo nejprve duchaplně prozaicky převypráví, evokuje jeho atmosféru a z toho rekonstruuje Ovidiovu uměleckou i lidskou osobnost. To vše teprve zasazuje do spleti dobových vztahů. Jeho vypravěč vstupuje na kterémkoli místě do děje, zastavuje jej, osvětluje z nových úhlů, neváhá problematizovat výsledky, k nimž právě došel. Hledá pravdu o básníkovi, ale jeho pravda není objektivní pravdou historických skutečností, ale subjektivní pravdou umělecké fikce. Právě proto Bocheňskému vystupují do popředí literární souvislosti (zvláště pěkný je Ovidiův vztah k Messalovi), plasticky podává autorův literární vývoj (i on však má určité problémy ve střední části týkající se Proměn a Kalendáře). Protože si stále ponechává ironický nadhled našeho současníka, podařilo se mu vyhnout se přílišným anachronismům a místy velmi vtipně vytvořit iluzi doby. Má-li čtenář v první části jeho knihy přímo požitky z autorovy chytrosti (výborné je pohrávání si s jsoucností Corinny, jejího manžela, Bagoa aj.), pak ve třetí části k tomu přistupuje ještě napětí, neboť závěr Ovidiova života podává Bocheňski jako detektivku naruby - je sice znám trest, ale není znám čin. Umí dobře využít Žalozpěvů a Listů z Pontu k mnoha překvapivým domněnkám a navrhne hned několik možných řešení, která jsou důmyslně konstruována. Nejde mu samozřejmě o rozluštění tajemství, jde mu o Ovidia, o jeho charakter, lépe řečeno jde mu o básníka,

o jeho odpovědnost za dílo, o jeho postavení ve společnosti, o svobodu tvorby. Snad právě proto mu vychází Ovidiova postava ve své rozporuplnosti jednolitě.

Toto tertium comparationis není v Bocheňského knize přímo vysloveno, ale čtenář je přečte, neboť je obsaženo v Ovidiově poezii samé. Jejím prostřednictvím je přítomno i v knize Burianově. A tak poučení a pobavení stojíme tváří v tvář problémům, které nejsou specifické jen pro antiku.

E. Stehlíková

R.Hošek, Vl.Sakař, Norikum a Pannonie v době římské. Praha, SPN 1975, 172 str. (skriptum)

Vysokoškolská skripta R.Hoška a Vl.Sakaře vyplňují dosavadní mezeru v české odborné literatuře týkající se římských podunajských provincií celkově (jednotlivá témata či období jsou i v české vědecké publikační činnosti zastoupena) a slouží ku pomoci obzvláště posluchačům a zájemcům, kteří chtějí získat přehledné informace o historii a hmotné kultuře římských provincií na středním Dunaji zároveň s přehledem o stavu bádání v této oblasti a s bibliografií.

Zahraniční publikace monografického rázu (a nejen tyto) jsou často z různých důvodů nedostupné nebo až s velkým časovým zpožděním. Monografie o Pannonii (zároveň s oblastí Moesie Superior) A.Mócsyho vyšla stejně jako monografie o Noriku G.Alföldyho v Londýně/Bostonu již v roce 1974, a přesto zůstává našim posluchačům první z nich stále nedostupná. Navíc jsou obě psány v jazyce anglickém. Je proto třeba uvítat, že R.Hošek a Vl.Sakař vynaložili tolik práce, aby zpřístupnili naší veřejnosti poznatky a bibliografii o obou podunajských provinciích, neboť "poznání života těchto provincií v dějinném vývoji má bezprostřední význam i pro bádání o kultuře sousedních kmenů usazených v barbariku" (str.8).

Úvodní stať skript, nazvaná K problematice Norika a Pannonie, jejímž autorem je R.Hošek (str. 8-12), je velmi podnětná a pomáhá posluchačům orientovat se v problémech této oblasti

a navíc poukazuje přímo na neprobádané úseky, usměrňuje tedy posluchače v jejich počátečním zájmu užitečným směrem. R.Hošek správně poukazuje na to, že zájem o pannonskou provincii projevují většinou jen maďarští vědci (často je to dáno tím, že mají lepší možnosti získat cizincům nedostupný materiál, uveřejňovaný v oblastních muzeích atp.), ačkoli jde o významnou provincii a mnohé otázky je možno studovat i od badatelského stolu. Důležité pro posluchače je rovněž to, že R.Hošek uvádí (str.10) mj. přesně místa, kde jsou systematicky zpracovány přehledy bádání o Pannonii a Noriku s literaturou.

Vlastní práce je rozdělena podle provincií (Noricum, str.17-84; Pannonia, str.85-168) a systematicky, přehledně, se solidní úplností a instruktivností informací vědecky přesně zpracována. Jejím autorem je Vl. Sakař. Přitom jsou podrobněji sledovány otázky, které se týkají severní části území obou provincií, a jen okrajově práce, které se týkají numismatiky a epigrafie, protože pro ně existují speciální přehledy. Otázkami, které jsou zevrubně zpracovány v jiných publikacích, se Vl. Sakař nezabývá a odkazuje na dotyčné autory (např. u přehledu lokalizace jednotlivých vojenských útvarů v Pannonii za doby římské odkazuje na A. Mócsyho).

Sled jednotlivých kapitol je logicky stavěn od základních údajů (jméno a teritoriální rozsah provincie, základní historické údaje) k speciálnějším otázkám (města, venkovská sídliště, římský limes a vojenské posádky, pohřebiště a pohřební rítus, kult a kultovní památky, výtvarné umění, umělecké řemeslo a řemeslná výroba, cesty, silnice a obchod), přičemž po textu každé kapitoly následuje edice pramenů (u kap.I) a odborná literatura, publikovaná v letech 1957-1967, u určitých kapitol jednak literatura obecně, jednak literatura k jednotlivým okruhům problémů. V textu nechybí ani tabulky a přehledy, na konci pak poznámky. Skripta obsahují také mapku.

Na závěr jsou přiloženy bibliografické dodatky pro léta 1968-1972; údaje pro léta 1971-72 nejsou však úplné.

Jinak je možno práci vytknout pouze formální nedostatky - nedůslednost v přepisu latinských názvů (např. Noricum - str.8

x Norikum v názvu skript a na str. 14,18, dokonce lokál na str.10 - Noricu; v Brigetiu na str.99 x v Brigetionu na str. 89,107,108; Ovilava na str.66 x Ovilavis na str.30) a chyby ve jménech autorů (např. G.Alföldy psán často Alföldi, L.Barkóczy na str.167 psán Barkóczy a M.Mócsy na str.153 a 170 psán Móczy), což ovšem neubírá na její celkové užitečnosti a neměla by chybět v knihovně žádného zájemce o římské provincie.

J. Kepartová

Čtení o antice č. 2, Praha, Svoboda 1975. 32 str.

Předchozí sešit ZJKF přinesl zprávu o prvním čísle Čtení o antice, které se nakladatelství Svoboda rozhodlo vydávat v rámci Antické knihovny za účelem širší propagace antické kultury. Druhé číslo ČA, které již spatřilo světlo světa, pokračuje v intencích prvního čísla. Jeho první část je opět monotematická - zaměřená na "autora ročníku AK 1976", Ezopa. Ezopovi a literární problematice bajky v evropském písemnictví je věnováno pět článků:

A.Vidmanová se zabývá středověkou bajkou, E.Stehlíková pojednává o úloze a působení bajky v české literatuře od jejích počátků až po současnost, další článek přináší informaci o renesančním českém překladateli ezopských bajek, Janu Akronu Albínovi, J.Bouzek píše o třech známých portrétech Aisópa-Ezopa a D.Bartoňková podává historii antické bajky. Pět variací na jedno téma tak tvoří stručné kompendium ezopské bajky a jejího dědictví.

Další oddíl nazvaný Antika a dnešek obsahuje dva příspěvky: o antickém umění v SSSR a kulturně historický výklad o starověkém Kypru (R.Dostálová). Třetí oddíl, věnovaný vydaným i chystaným svazkům Antické knihovny, podává speciální informace k Pausaniově Cestě po Řecku (P.Oliva), k ciceronovské tradici v českém prostředí (L.Svoboda) a k antické hrdinské tradici ve středověku (E.Kamínková) a přináší program 8. ročníku AK.

Ezopská část ČA je velmi atraktivně ilustrována dobovými

dřevoryty ze středověkých vydání Ezopa a přibližuje dnešnímu čtenáři historické kouzlo středověkých knih a literárního života. Ve svém celku je druhý krok Svobody v popularizaci antiky opět velmi zdařilý a zajisté jí získá další příznivce.

J. Šmatlák

Celuloidová Odyssea

Ústřední půjčovna filmů uvádí v současné době na plátnech našich kin středometrážní animovaný film Příběhy Odysseovy. Podle Homérovy Odyssey napsali scénář k tomuto filmu Kamil Pixa, Ludvík Hájek a Josef Kábrt, který je zároveň vedoucím výtvarníkem a režisérem celého filmu. Příběhy obsahují část dobrodružství slavného literárního hrdiny, počínaje námluvami v Odysseově domě a konče dramatickým útěkem ze zajetí u Kyklopa Polyféma. Na počátku experimentu stál nápad vytvořit animovaný seriál pod názvem Řecká mytologie. Režisér Ludvík Hájek s výtvarníky manželi Benešovými z toho doposud natočili dvoudílný snímek Perseus a Androméda a další dva snímky Erótovy šípy a Erós a Psýché.

Příběhy Odysseovy s tímto plánovaným cyklem volně souvisí a vznikly v letech 1973-74. Po výtvarné stránce je toto dílo náročným experimentem ploškově plasticky ztvárněného kresleného filmu s klasickou animací a prostorovým osvětlením. Použití novátorské metody animace umožňuje realizaci složitých výtvarných záměrů, které se pohybují na samé hranici dosavadních animačních možností ve filmu.

Po obsahové a dialogické stránce byl děj Příběhů - v porovnání s Homérem - zjednodušen, slovní projev obstarává speaker.

Příběhy jsou pozoruhodný snímek nevšedních kvalit, který zpřístupňuje antiku široké veřejnosti dosud neobvyklým způsobem. Zdar tohoto experimentálního podniku nechť posoudí divák.

J. Šmatlák

J.Bejlovec - J.Janda - E.Kamínkové - P.Kucharský - Z.Quitt:
Latina pro vysoké školy. Praha, SPN 1975³. 263 s.

Z.Quitt - P.Kucharský: Latinská mluvnice. Praha, SPN 1974².
202 s.

Učebnice latiny a latinská mluvnice, jež tvoří s učebnicí jeden celek, byly recenzovány R.Hoškem a B.Rybou a jejich třetí, resp. druhé vydání svědčí o jejich potřebnosti a kvalitě. Zde bychom chtěli jenom poukázat na jejich nesporné klady ve srovnání s dosavadními publikacemi tohoto typu a upozornit na obě příručky především středoškolské profesory a studenty humanitních směrů.

Učebnice je sice určena vysokoškolákům, ale je možno jí používat i pro doplnění výuky latině na gymnáziu (např. překladové věty do latiny), i jako příručky pro všechny zájemce o latinu. Učebnice nepřináší gramatické výklady, v každé lekci najde studující odkaz na příslušné paragrafy mluvnice. Z oddílů Cvičení je třeba zvlášť ocenit, že jsou zařazovány překlady do latiny a věnuje se pozornost mezinárodním slovům latinského původu. Věty obsahující probírané jevy jsou vybírány velmi pečlivě, často poučují o římských reáliích nebo jde o úryvky římských autorů. Jednotlivé lekce jsou poměrně náročné, vyčerpávajícím způsobem dokládají probírané pasáže gramatiky a předpokládají zvládnutí značné slovní zásoby. Články po několika lekcích opakují dosud probrané partie z mluvnice.

Velkým a nedoceneným přínosem této cvičebnice je oddíl obsahující odborné texty z nejrůznějších oborů. S většinou vybraných autorů se studující klasické filologie běžně nesetká ani na vysoké škole, pokud se nezaměří na medievistiku. Každá ukázka je krátce uvedena a doplňuje ji nezbytný komentář. Pro ilustraci uvádíme zastoupené autory, resp. díla: Texty z oboru romanistiky s úvodem o latině lidové a románských jazycích - Petronius, Náhrobní nápisy, Appendix Probi, Apicius, Mulomedicina Chironis, Itala a Vulgata, Peregrinatio Egeriae, Marcellus Empiricus, Palladius, Dioscorides Latinus, Oribasius Latinus, Anthimus, Gregorius Turonensis, Fredegarius, Vita sanctae Eufrosyne, Texty z oboru historie a archivnictví s pravopisnými a

mluvnickými poznámkami k středověkým textům - C.Cornelius Nepos, Caesar, Sallustius, Livius, Suetonius, Tacitus, Kosmas, Petr Žitavský, František Pražský, Beneš Krabice z Weitmile, Přibík Pulkava z Radenína, Matěj z Janova, Hus, Piccolomini, Texty z oboru dějin divadla - Plautus, Středověké hry s náboženskou tematikou, Kampanus, Komenský, Texty z oboru dějin hudby - Carmina Burana, z hudebních traktátů - Johannes de Grocheo, Paulus Paulirinus de Praga, Tomáš Baltazar Janovka, ze základní hudební terminologie - Johannes de Tinctoris, z doby předhusitského zpěvu - Arnestus de Pardubicz, Písně v Čechách, Balbín, Texty z oboru dějin umění - nápisy, odborná literatura - Vitruvius, Plinius Starší, Silvestro Petrasancta Romano, Adaukt Voigt, texty z oboru filosofie - Lucretius, Cicero, Seneca, Bacon, Descartes, a konečně texty z oboru práv - cvičné věty k lekcím, Gaius, Corpus iuris civilis. Učebnice je sice náročná pro dnešní úroveň studia latiny, avšak poskytuje skutečně vynikající úvod k práci s odborným latinským, hlavně středověkým, textem.

Mluvnice ve srovnání s gramatikami vydanými dříve (Fürst, Kudrnovský, Novotný) je rozhodně mnohem přístupnější. Určité pasáže jsou propracovány důkladněji, v hláskosloví je doplněna kapitola Výslovnost a přehled pravidel středoevropské výslovnosti (o tvrdé výslovnosti píše teprve tato mluvnice), věnuje se pozornost fonetickým změnám. Velkou předností mluvnice je vzorná grafická úprava, která napomáhá přehlednosti vykládané látky. Všechna paradigmata jsou zarámována, koncovky jsou tištěny tučně, vše, co je třeba zdůraznit (výjimky ap.), je graficky odlišeno. Autoři mají snahu podávat nekomplikovaný výklad a utřídit látku v určitý systém, jenž napomůže snazšímu osvojení (např. rod substantiv 3.dekl.). Kde je u jednotlivých tvaroslovných partií třeba, začleňuje je poznámka opatřená v kraji dvojitou čarou do kontextu syntaktického.

U slovesného systému jsou paradigmata v rámečcích ještě dále rozlišena polotučným orámováním tvarů od kmene perfektního a tučným od kmene supinového, takže studující si stále uvědomuje všechny tři systémy. Vítaným dodatkem je přehledná ta-

bulka infinitivů a participií. Tvary zvláštní jsou soustředěny v jednom paragrafu, nejsou probírány roztroušeně u příslušných jevů. Seznam základních latinských sloves uvádí plnou podobu infinitivu, perfekta a supina, graficky opět velmi přehledně. Za zmínku stojí např. zpracování paradigmatu slovesa posse, v němž základ pot- či pos- je vytištěn tučně a tvar esse následuje po mezeře, takže paradigma zřetelně ilustruje uvedené pravidlo.

Rovněž skladba je graficky přehledná, uvádí úplná paradigmata (např. vazba acc.+inf.), zařazuje přehledný paragraf o slovosledu, instruktivní přehled spojky cum s ind., s konj., oproti např. Novotnému zpracovává mnohem systematictější a jasněji druhou závislost. Velmi správné je důsledné překládání všech příkladů k probíraným jevům. Cenné jsou přehledné tabulky k syntaxi (abl.abs., gerundivum a gerundium, konsekuce, nom.+inf., konj. ve větách hlavních, věty účelové, obavné, zabraňovací, přípustkové, důvodové, účinkové, s cum, časové a podmínkové) s přeloženými příklady.

Celá latinská gramatika je zde podána v systematickém přehledu, dovoluje rychlou a snadnou orientaci a způsob jejího podání je vhodný i pro středoškoláky.

Učebnice spolu s mluvnicí jsou jedny z nejlepších nových knih v této oblasti, a proto obojí vysokoškolákům, středoškolským profesorům i studentům vřele doporučujeme.

I. Zachová

PŘEDNÁŠKY JKF V R. 1976

Praha

Ludvík Svoboda: F.X.Šalda a antika

(29. 1. 1976)

Šaldovo pojetí antiky v mládí a ve zralém věku. - Jeho vztah k diskusím o významu antiky pro českou kulturu. - Šaldova italská cesta po stopách antiky. - Antika a neoklasicismus. - Vzor řeckého sochařství. - Řím a jeho literatura. - Poměr umění a společnost v antice, zvl. v řeckém dramatu. - Význam řecké tragédie. - Šaldovo zamyšlení nad antikou na prahu samostatného státu československého a poučení z ní. - Stanovisko ke klasickým jazykům v anketě o reformě středních škol. - Konfrontace genia řeckého a židovského. -

Alena Frolíková, Isokratovy názory na vládu jednotlivce

(26. 2. 1976)

Isokratés se živě zajímal o problémy vlády jednotlivce od začátku své publicistické činnosti, jak dokazují jeho díla Chvalo zpěv na Helenu a Buseiris. Nejobširněji se zabýval touto problematikou v tzv. kyperských řečech. V Euagorovi podal obraz ideálního vládce, v řeči Níkoklés rozebral výhody monarchistické vlády oproti demokracii i oligarchii, přičemž postihl některé obecně platné principy dobrého fungování státu. Jeho hodnocení různých ústav je třeba chápat na základě Panathenaiku 131nn, kde vysvětluje, že existují pouze tři druhy ústav, oligarchie, demokracie a monarchie, z nichž každá může dosahovat dobré, špatné nebo střídavě dobré a špatné kvality. Ústava, která má dobrou kvalitu, je tzv. a r i s t o k r a - t i a. Aby byla monarchie aristokratická, je třeba dokonalé výchovy vladaře; té věnoval Isokratés řeč K Níkokleovi, pra-

vzor všech zrcadel vladařských. Isokratés vešel během svého života ve styk s četnými monarchy, kteří měli uskutečnit jeho panhelénský program. V řeči Filippos načrtl zcela nový obraz spolupráce řeckých státek a makedonského krále.

Jan Martínek, Satirik bělohorské doby Michal Pěčka
z Radostic
(25. 3. 1976)

Přednáška navázala na články v tomto časopise, v Acta universitatis Carolinae - Historia universitatis Carolinae Pragensis a na heslo Pěčka ve 4. svazku Rukověti humanistického básnictví, ale nepřinesla jen shrnutí poznatků publikovaných tam. Zjištění, k nimž došlo při zpracování hesla Tugurinus, které je v dnes již hotovém, ale dosud nevydaném 5. svazku Rukověti, a při nálezech nových pramenů, byla zveřejněna teprve formou přednášky. Dokud nebude možno publikovat její obsah v úplnosti, bude nutno považovat toto resumé za nezbytný doplněk k předchozím pracím, které ani ve svém souhrnu již necdpevidají dnešnímu stavu vědění o Pěčkovi. Jde samozřejmě o řešení prozatímni a nedostatečné, protože v resumé nemohla být jednotlivá tvrzení doložena prameny, jak se stalo v přednášce.

Úvodem byla podána konfrontace dvou dobových svědectví o Pěčkově životě a díle. Samuel Martinius z Dražova tlumočí názory evangelických kruhů na Pěčku, Balbín je představitelem kritiky orientované katolicky. Přesto se oba shodují v odsouzení Pěčkových utrhačných anonymně vydaných satir, jimiž autor bezohledně stíhal účastníky protihabsburského odboje a stcupence Fridricha Falckého.

V další části přednášky byly nastíněny Pěčkovy životní osudy a vývoj jeho názorů od evangelického přesvědčení, v němž byl vychován, až po bojové katolické smýšlení, ostře vyhrocené proti někdejšími souvěrcům. Zároveň byly sledovány příčiny tohoto vývoje. Patřil k nim Pěčkův vrozený a dále vy-

pěstovaný sklon k výsměchu, jízlivosti a brutalitě, vliv rodného prostředí, zejména působení Pěčkova nevlastního otce Tugurina, který naivně doufal v možnost smíru protestantismu s katolictvím, vliv zahraničních škol, jejichž srovnání s úrovní českého školství vedlo Pěčku k pohrdání domácím kulturním prostředím a v důsledku toho i nadáním a schopnostmi vlastních krajanů, a uražená ješitnost, z níž pramenila Pěčkova touha využít příležitosti k pomstě a triumfu nad těmi, kdo dospěli v předbělohorské době v úřední kariéře dále než on, ale po neúspěchu stavovského povstání byli vydáni na milost a nemilost bělohorského vítěze. Právě svými satirami vybízel Pěčka zemské úředníky a samotného krále, aby poraženým účastníkům odboje vyměřili tresty co nejpřísnější. V náboženském ohledu dovršil tendenci ke katolictví, která se projevuje již v tvorbě Tugurinově, ale zároveň se od něho výrazně odlišil. Kdežto pro Tugurina bylo rozjímání o náboženských otázkách vnitřní potřebou, domyslel Pěčka jeho úvahy spíše prakticky. Nezájmal se o dogmata a nesnažil se nikoho přesvědčit věroučnými důvody, nýbrž vytkl si za cíl podpořit svou tvorbou mocenské cíle katolické církve a habsburské politiky.

Karel Janáček, Uznávali Pyrrhonovci předchůdce skepticismu?

(29. 4. 1976)

Lepším výkladem Fotiovy věty v codexu 212 o obsahu 1. knihy hlavného spisu Ainesidémova můžeme zjistit, že Ainesidemos v ní nejednal jen o filosofii akademické. Ze Sextovy polemiky s tzv. příbuznými filosofiemi v 1. knize PH vyplývají Ainesidémovy sympati^e k Hárakleitovi a Platónovi. Stejně dělení obou spisů na část obecnou a polemickou část zvláštní nás vede - při bezpečné nepůvodnosti Sextově - k větší závislosti Sextově na Ainesidémovi než dosud bylo známo, při čemž Ainesidemos ještě dovedl uznávat příbuznost starších škol se skepti,

zatím co je Sextus s jednou výjimkou (Arkesilaos) odmítal.

Ladislav Vidman, *Egyptská božstva v římském Podunají*
(27. 5. 1976)

Přednášející probral doklady kultu egyptských božstev (vybrané nápisy a archeologické památky) z římských podunajských provincií (Norika, Pannonie, Dalmatie, Horní a Dolní Moesie, Dákie) a došel k závěru, že egyptský kult se do celé této oblasti (s výjimkou starých řeckých měst na černomořském pobřeží) šířil s postupující romanizací a vlivem římské správy, a to především z Aquileie, při čemž nelze prokázat přímé působení orientálců. Rozšířené německé znění přednášky bude publikováno ve sborníku *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*.

Julie Nováková, *Boj o český hexametr*

(28. 10. 1976)

Žádný český verš nevybojovávali naši básníci a překladatelé tak těžko jako hexametr, resp. nějakou jeho přiměřenou náhradu. V dějinách tohto verše můžeme zatím kvitovat jen definitivní vyřazení hexamtru časoměrného; hexametr přízvučný zůstává otevřenou otázkou. Hexametr vytvořený školou Král-Vaňhorný, teoreticky uznávaný alespoň klasickými filology za normativní, byl sice Stiebitzovou komisí modifikován - ale jen ve věci volnějšího umístování cézur. Nebyly tím odstraněny ani zmírněny jeho nejzávažnější závady. Chybí mu dvě základní přednosti jak jeho antického vzoru, tak i českého stopového verše obecně, totiž 1/ sémantická variabilita - verš za veršem má a může mít stále jiný a jiný počet slov (slovních celků); 2/ rozchod slova a stopy - slovo může "přerývat" (cézurovat) kteroukoli stopu a stopa může končit třeba i v celém verši uprostřed slova. Tyto dvě vlastnosti činí verš spojitým, ubíhavým (Durdík), jejich nedostatek ho činí intonačně rozdrobeným, atomizovaným (Mukařovský). V českém přízvučném hexamtru

v drtivé většině případů co slovo, to stopa; v místě cézury je sice rozchod obého povinný (zpravidla ve 3. stopě), u obratnějších veršovců se vyskytují pro změnu cézury dvě (v 2. a 4. stopě), ale protože se realizují zpravidla ostrým syntaktickým předelem, vznikly tím vlastně dva vtíravě jednotvárné typy.

Z hlediska české původní poezie jsou už samy hexametrové stopy (daktyly nebo daktylotrocheje) nešťastné; naši básníci užívají ve stopovém (!) verši daktylu zřídka, neboť působí příliš rétoricky - slabika iktovaná zde totiž musí dodržet rovnováhu dvěma nepřízvučným, a na to je český slovný přízvuk příliš slabý. Ponechávám stranou český verš volný, který se nedoporučuje s přísně vázaným antickým hexametrem srovnávat.

I pro překladatele je náš přízvukný hexametr svízelný: letinský má nejčastěji pět (plnovýznamových) slov, řecký v průměru ještě méně, ale český šest - takže překladatel přidává, rozmělnjuje, kazí styl svého autora. Proto máme pochopení pro každou odchylku od oné kanonické formy i pro velkorysejší experimentální překlady.

Na závěr přednášející komentovala veršovou formu svých vlastních překladů, také dosud nevydaného Persia. Hleděla ji řešit s ohledem na básníkovu oscbitost; ve vyhovující jednotnou formu pro překládání hexametrových básníků nevěří.

Josef Brambora, Jan Jakubec a Jan Amos Komenský
(ke 40. výročí úmrtí J. Jakubce)
(25. 11. 1976)

Přednášející stanoví místo Jana Jakubce, obecně nepokládaného za komeniologa, v dějinách komeniologie jako badatele, který přesně ukázal stav komeniologie na sklonku éry kvačalovské. Jakubec, vrstevník Kvačalův, věnuje ve svých Dějinách literatury české Komenskému více místa než J.V. Novák, Arne Novák, Antonín Grund a Antonín Škarka ve svých zpracováních dějin české literatury. Ve svých poznámkách k vlastnímu textu věnuje někdy téměř malé monografie jednotlivým problémům.

Jakubcovo hodnocení je mnohde dodnes platné, tragickým

momentem bylo, že právě po vydání I. dílu Dějin byly publikovány nové komeniologické objevy (Součkův a Čyževského; o Turnbullových objevech sheffieldských se snad už ani nedověděl), které postavily komeniologické bádání na nový základ a před nové úkoly. (V průběhu přednášky srovnával přednášející komeniologickou práci Jakubcovu s prací Vlčkovou).

BRNO

Josef Češka, Rozklad antického světa (1500 let od konce starověku)

(2. 3. 1976)

Časový odstup půldruhého tisíciletí od roku 476, kterým se v periodizaci světových dějin zpravidla končí starověk, dává příležitost k zamyšlení nad událostmi, jež předcházely definitivnímu konci císařství v západní polovině římské říše, i nad celkovými tehdejšími společenskými poměry. Otázka, zda má na zániku císařské moci na Západě hlavní vinu tzv. stěhování národů, nebo římská vnitřní krize, se nyní stále více řeší společně s otázkou přechodu otrokářského řádu k feudalismu, v němž bylo sesazení Romula Augustula Odovakarem a odeslání císařských insignií z Raveny do Konstantinopole zcela bezvýznamnou epizodou. Proto nynější historikové zkoumají především stupeň rozkladu antických výrobních vztahů ve IV. a V. století a zjišťují tehdejší předpoklady pro zrod feudalismu. Přitom vychází stále více najevo, že se v západoevropských výrobních vztazích za raného středověku proti poměrům v rané Byzanci nijak zřetelně neprojevuje kontinuita feudalismu s otrokářským řádem, nýbrž spíše s tzv. barbarskými poměry.

Velmi důležité je správně rozpoznat, ke které základní společenskoekonomické formaci náležel pozdní římský kolonát, jenž se stal syntézou kolonátu vyvinuvšího se z někdejšího svobodného pachtu a jiných forem závislosti a do něhož posléze přešli i otroci, kteří dostali k obdělávání určitý pozemek a ze svého výtěžku odváděli stanovené množství produktů. Právnícká literatura, rozdělující ještě v VI. století obyvatelstvo na svobodné lidi a otroky, se neopírá o skutečný stav věcí, a také ostat-

ní prameny neobjasňují všechny stránky hospodářského a sociálního života. Ačkoli zůstává stále spornou zejména úloha občiny, přece lze soudit, že i ona byla jedním z kořenů pozdně římského kolonátu v nejširším smyslu toho slova a zároveň staroorientálního - jak to nazval K. Marx - "všeobecného otroctví", které se po klasickém antickém vývojovém stupni znovu uplatnilo v dalším historickém vývoji.

Při marxistickém studiu konce otrokářského řádu se zkoumá jednak růst výrobních sil, jednak změny ve výrobních vztazích, zjišťují se příčiny upadající městské ekonomiky i růstu eximovaných velkostatků, zejména na Západě, a nadto se mnoho pozornosti věnuje poměru státu a církve. Ta totiž dovedla z rozkladu antické civilizace všestranně těžit, třebaže jen někteří křesťanští spisovatelé z V. století (např. Augustinus, Orosius, Salvianus) projevovali nezájem o další osud římského státu, kdežto jiní (např. Hieronymus, Prudentius a papež Lev I.) byli již zastánci římského křesťanského patriotismu.

Jana Nechutová, Pozdně antická literatura a raný středověk
(1500 let od konce starověku)
(30. 3. 1976)

Přednáška byla věnována především soužití, vzájemnému prolínání a působení světské a křesťanské literatury zejm. 4.-5.století a vyústění této koexistence v literární kulturu středověku. Referentka ukázala, jak se v literatuře tzv. úpadkového období objevují a vyvíjejí nové rysy, zejména takové, které mají význam pro recepci antického dědictví křesťanstvím, a probírala z tohoto hlediska některé jednotlivé žánry pozdní latinské literatury. Podrobněji promluvila o encyklopedických dílech, která nejenže dobře demonstrují úpadek exaktního vědeckého myšlení, ale především vytvářejí spolehlivý rámec, v němž mohlo být dosažené vědění předáno dalším věkům. Na druhé straně ovšem i samo křesťanství bylo už svým nejranějším vývojem k této recepci dobře uzpůsobeno, neboť se již od 2.stol. vystavovalo stálému kontaktu s antickými filosofickými systémy a my-

steriódzními kulty.

Závěrečný stručnější výklad podal přehled o situaci raně středověké Evropy od konce 6.století do doby tzv. karolinské renesance po stránce vývoje jazyka i literatury v Itálii za vlády Ostrogotů a Langobardů, v nových státních útvarech Hispánie a Galie, na britských ostrovech. Referentka se zmínila o významu arabských expanzí a o vyústění celé situace ve snahách Pipinna Krátkého a posléze Karla Velikého o nápravu latiny jako úředního i literárního jazyka.

Oldřich Pelikán, Pozdně antické umění a raný středověk
(1500 let od konce starověku)
(27. 4. 1976)

V úvodu přednášející shrnul základní hlediska k problematice přechodu od klasické antiky přes pozdní k ranému středověku. Podtrhl genezi nového iracionálního světového názoru a význam pozdní antiky, kterou končí starověk a současně začíná středověk. Upozornil na trvalou symbiózu antického a tzv. barbarského světa, která přes "polobarbarský" Řím vyústila ve spojení antického a barbarského v nové pozdněantickostředověké normě. Vnější podmínky, hospodářskospolečenské a politické, provincializace, barbarizace, šly ruku v ruce s vnitřním vývojem kultury.

Pozdně antické umění - jako křesťanství - koření v rozporčnosti antiky, zejména v rozporčnosti vrstevnatého umění římského imperia. Proces přechodu od antického ke středověkému uměleckému výrazu má dvě fáze: 1. Konec II. stol. - IV. stol.n.l., víc "antickou", a 2. V. - VII./VIII.stol., hodně již "středověkou". Na obrazovém materiálu ukázal přednášející, jak architektura od I. až do VI. stol. se plynule vyvíjí, rozvíjejíc prostorovost a její dynamizaci, odlehčujíc postupně zdivo a sjednocujíc nakonec vnitřní prostor. V obrazových uměních je předěl daleko patrnější. V portrétu realisticky podaný člověk mění se v symbol, ikonu. V sarkofágovém reliéfu III. stol. množí se abstraktní prvky a mizí děj na úkor symbolické zkratky. Totéž vidíme

v katakombové malbě i v mozaikové výzdobě zejména křesťanských staveb. Tradiční naturalistické detaily, postavy - mrtvá schemata slouží výstavbě nového abstraktního celku.

Přeměněná pozdní antika přetrvala bouřlivé doby tzv. stěhování národů a stala se základem dalšího vývoje. Jejím prostřednictvím přešlo do středověké i novověké kultury mnoho i z klasické antiky.

Jana Nechutová, Husitství a antika

(9. 11. 1976)

Přednáška byla postavena jako řešení problému, lze-li vzhledem k citacím antických autorit u husitských a předhusitských autorů mluvit o souvislostech české reformace a začínající renesance či humanismu. Základním metodickým předpokladem zde bylo zjistit, má-li antika funkci, případně jakou funkci, v české reformaci jako samostatném historickém jevu. Zde je nutno vědět nejen, kolik a jakých antických autorit je u autorů české reformace citováno, ale také, jak a proč se antického materiálu užívá. Po statistických zjištěních a po některých instruktivních ukázkách došla přednášející k závěru, že stejně jako renesance spěje i reformační myšlení k překonání středověku snahou o emancipaci člověka a lidského rozumu, i když na rozdíl od renesanční filozofie a umění užívá reformace, zejména ve své historicky první vrstvě, stále ještě scholastických metod a pohybuje se v rozsahu znalostí, vlastních středověku. To platí i pro husitskou znalost antiky, která se nikde nepozvedá nad průměr, běžný ve středověké scholastické literatuře.

Miloš Slabák, Antické Řecko, krajina a památky

(7. 12. 1976)

Přednášející, který tohoto léta procestoval Řecko od severu až na Peloponés a Krétu, promítl ze své cesty 110 barevných diapozitivů. Výklad byl uspořádán podle časového sledu, tj. od mykénského období přes vlastní řecký svět až k byzant-

ským památkám. Na začátku soustředil se k paláci v Knóssu a k mykénské a tiryntské akropoli. Jádrem přednášky věnoval cestě po Peloponésu, od Epidauru přes Spartu a přejezd Taygetem k arkadskému Apollónovu chrámu v Bassách a zejména k altidě v Olympii a Korintu, a zevrubné prohlídce Athén a posvátného okrsku v Delfech. Závěrem popsal v obrazech severozápadní Řecko (včetně Meteór) a různé typy středomořské krajiny s její bohatou členitostí, horizontální i vertikální, a bujnou vegetací.

Přednáška zaujala posluchače vysokou kvalitou barevných obrazů a instruktivními záběry nejrůznějších antických staveb. Památky spolu s pestrostí krajinných snímků daly i odborníkovi i divákovi, který nikdy nenavštívil Řecko, názorný obraz zeměpisný i kulturní.

ODBORNÁ SKUPINA PRO MEDIEVALISTIKU JKF

Soupis přednášek za období 1973-1976 navazuje na bibliografickou zprávu v ZJKF XV, 1973, 75-81.

1 9 7 3

- Dr. Jaroslav K o l á r CSc., K otázce alegorických plánů ve stč. povídkách o Štilfrídovi a Bruncvíkovi (9. ledna)
- Dr. Jaromír H o m o l k a, Otázky kol dvorského umění za Václava II. (20. února)
- Dr. Jaroslav K r a m a ř í k CSc., Etnografika na přemyslovské scéně v znojenské rotundě (13. března)
- Dr. Jaromír H o m o l k a, Otázky kol dvorského umění za Václava II. - část II. (27. března)
- Dr. Evžen K i n d l e r, O byzantské hudbě (10. dubna)
- Prof. dr. Karel D v o ř á k CSc., Staročeská exempla (15. května)
- Dr. Karel S t e j s k a l CSc., "Rod císaře Karla" na Karlštejně a jeho domnělé kopíře - Konec velkého mythu (5. června)

Doc. dr. Světlá M a t h a u s e r o v á CSc., K otázce žánru ve staroruské literatuře ve světle diskuse na slavistickém kongresu ve Varšavě (25. září)

Doc. dr. Tadeusz R o s ų a n o w s k i (Warszawa), Problemy targów i miast w Polsce we wczesnym średniowieczu (30. října)

Dr. Anežka V i d m a n o v á CSc., Středolatinická beletrie a Čechy (13. listopadu)

Doc. dr. Jerzy K o r o l e c (Warszawa), Z badań polskiej filozoficznej mediewistyki (4. prosince)

1 9 7 4

Dr. Jaromír H o m o l k a, Poznámky k ikonografii výtvarného umění na konci doby Karla IV. (15. ledna)

Dr. Pavel S p u n a r CSc., K jednomu problému studia středolatinských přísloví (19. února)

MUDr. E. V l č e k DrSc., Tělesné vlastnosti členů přemyslovského rodu 10. století z hlediska lékařsko-antropologického (12. března)

Dr. Květa R e i c h e r t o v á CSc., Výsledky nového archeologického výzkumu v bývalém slovanském klášteře na Sázavě (9. dubna)

Dr. Dagmar K l í m o v á CSc., Folkloristika a medievalistika (14. května)

Dr. Jana Z a c h o v á, Kronika Františka Pražského a její předloha (11. června)

Prof. dr. Amedeo M o l n á r, K interpretaci Jakoubka ze Stříbrná v díle Paul de Vooghta (29. října)

JUDr. Jiří K e j ř CSc., Problémy bádání o středověkých městech - Úvod do diskuse (26. listopadu)

Dr. Věra H r o c h o v á CSc. - Dr. Tatjana Š t e f a n o v i -
č o v á CSc. (Bratislava) - Dr. Bohumila Z á s t ě r o v á
CSc., K problematice slovanského osídlení na území Řecka ve středověku (10. prosince)

1975

- Dr. Antonín H e j n a CSc., Současný archeologický výzkum v období přemyslovských Čech (14. ledna)
- Doc. dr. Ivan H l a v á č e k CSc., K dějinám středověkých knihoven v českých zemích (11. února)
- Dr. Jarmila H á s k o v á CSc., Česká středověká numismatika a její problémy (1. dubna)
- Dr. Karel H á d e k (Olomouc), Problémy rekonstrukce středověkého textu (15. dubna)
- Dr. Vladimír C i n k e CSc., Panovnická moc v Byzanci (13. května)
- Dr. Jaromír H o m o l k a, Z dojmů medievalisty z Itálie (10. června)
- Dr. Rudolf T u r e k DrSc., Podstata karolínské a otonské renesance (7. října)
- Dr. Josef V i n t r, Nejstarší staročeské evangeliáře (11. listopadu)
- Prof. dr. Pavel T r o s t DrSc., Německá poesie na dvoře Václava II. (16. prosince)

1976

- Dr. Josef K r á s a CSc., Nové poznatky k malířství jagellonského období (13. ledna)
- Prof. dr. Amedeo M o l n á r, Reformační iniciativa lidu ve světle husitských kázání (I) (17. února)
- Dr. Josef Ž e m l i č k a, Kolonizační proces a formování městské sítě na Litoměřicku (9. března)
- Prof. dr. Amedeo M o l n á r, Reformační iniciativa lidu ve světle husitských kázání (II) (13. dubna)
- Prof. dr. sc. Johannes I r m s c h e r, člen Akademie NDR (Berlin), Die kulturelle Ausstrahlung des spätbyzantinischen Staates (4.května)
- Doc. dr. Ivan H l a v á č e k CSc., Václav IV. a Zhořelec (1. června)
- Dr. Anežka V i d m a n o v á CSc., Cesta k dějinám středolatinské literatury (21. září)

- Dr. Karel S t e j s k a l CSc. - dr. M. P r o c h á z k a,
Úvod do diskuse ke knize M. M. Bachtina "François Rabelais
a lidová kultura středověku a renesance" (12. října)
- I. TABLE-RONDE (Dr. Bohumila Z á s t ě r o v á CSc. - Dr. Vě-
ra H r o c h o v á CSc., O XV. mezinárodním byzantologickém
kongresu) (26. října)
- Dr. Marie B l á h o v á, Terminologie sídlišť ve vyprávěcích
pramenech 1. čtvrtiny XII.století (9. listopadu)
- Dr. Jiří K u t h a n, Poznámky k dějinám české architektury
XIII. století - Zakladatelské dílo Přemysla Otokara II.
v rakouských zemích a ve Štýrsku (7. prosince)

-ps-

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF ZA ROK 1976

Výbor JKF zvolený v r. 1975 pracoval i nadále pod vedením svého předsedy prof.dr. Karla Janáčka a zabýval se především náplní přednášek, stavem členstva a financí a publikační činností, jež je stále spojena s obtížemi. Valné shromáždění se konalo 29.1.1976, schůze výboru se konaly podle plánu 29.1., 22.6. a 28.10.1976.

Počet členů JKF činil ke dni 31.12.1976 349, z toho 255 v Praze a 94 v Brně.

Hlavní náplní JKF byla stejně jako v uplynulých letech činnost přednášková. Pražské ústředí uspořádalo 7 přednášek a 1 diskusní večer (o modernizaci výuky latině).

Brněnská pobočka pracovala pod vedením svého předsedy doc.dr. O. Pelikána; pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem v Brně a s gymnasiem v Králově Poli, kde je rozšířené vyučování latině a řečtině. Uspořádala celkem 5 přednášek, před každou přednáškou se konaly výborové schůze k projednání běžných záležitostí. Zvláště poslední přednáška, při níž se ukazovaly dispozitivní, byla bohatě navštívena.

Odborná skupina brněnské pobočky se sídlem v Olomouci, vedená dr. S. Sedláčkem, byla rovněž prostřednictvím Krajského pedagogického ústavu ve stálém styku s učiteli latiny Severomoravského kraje, uspořádala 5 přednášek v Olomouci a Šternberku: S.Sedláček, Sláva a zánik Pompejí (2.3.1976); týž, Antické památky v Itálii (3.3.1976; 30.9.1976); týž, Antické náboženství (20.10.1976); týž, Antická mytologie - zdroj poznání a umění (9.12.1976). Trvá spolupráce s katedrou bohemistiky University Palackého v Olomouci a s Památkovým ústavem v Olomouci, především na chystaném sborníku humanistických olomouckých autorů.

Odborná skupina pro medievalistiku, vedená dr.P.Spurarem, uspořádala 10 přednáškových večerů spojených s diskusí, první table-ronde a tematický zájezd do Blatné a Švihova. Přednášková činnost podržela svou vysokou odbornou úroveň. Je potěšitelné, že kromě zkušených pracovníků se na práci aktivně podíleli i představitelé nejmladšího pokolení. Skupina tak usiluje překro-

čit svůj vyhraněný generační profil a navázat plodnou spoluprací i s mladšími kolegy. Struktura přednášek zachovávala osvědčené proporce. K byzantologické přednášce byl pozván prof.dr.J.Irmscher, dopisující člen Akademie věd NDR, a obhatil tak přímé kontakty skupiny s další socialistickou zemí. Byzantologii byla věnována také první schůzka u kulatého stolu. Úspěšný byl i společný jednodenní výlet a skupina jej již tradičně opět zařadí do svého programu.

Přednášky v medievalistické skupině: J.Krása, Nové poznatky k malířství jagellonského období (13.1.1976); A.Molnár, Reformační iniciativa lidu ve světle husitských kázání I (17.2.1976); J.Žemlička, Kolonizační proces a formování městské sítě na Litoměřicku (9.3.1976); A.Molnár, Reformační iniciativa lidu ve světle husitských kázání II (13.4.1976); J.Irmscher, Die kulturelle Ausstrahlung des spätbyzantinschen Staates (4.5.1976); I.Hlaváček, Václav IV. a Zhořelec (1.6.1976); A.Vidmanová, Cesty k dějinám středolatinšské literatury (21.9.1976); K.Stejskal-M.Procházka, François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance (12.10.1976); B.Zástěrová-V.Hrochová, XV. mezinárodní byzantologický kongres v Athénách (26.10.1976); M.Bláhová, Terminologie sídlišť ve vyprávěcích pramenech 1. čtvrtiny 11.století (9.11.1976); J.Kuthan, Poznámky k dějinám české architektury 13.století - zakladatelské dílo Přemysla Otakara II. v rakouských zemích a ve Štýrsku (7.12.1976).

Školská skupina spolupracovala s Krajským pedagogickým ústavem v Praze. Poněvadž se semináře pro profesory latiny, pořádané Kabinetem románských jazyků KPÚ v Praze 1, pro nepřítomnost vedoucí Kabinetu, dr.Jitky Taišlové, až do října 1976 nekonaly, svolala školská skupina JKF za vedení prof. E.Svobodové profesory latiny do Kabinetu pro studia řecké, římské a latinské ČSAV na diskusi o problémech vyučování latině. Přítomnost pracovníků KŘŘL, Katedry věd o antickém starověku fil. fakulty UK i Výzkumného ústavu pedagogického umožnila konfrontaci názorů na danou problematiku z různých hledisek. Kabinet románských jazyků KPÚ uspořádal za vedení dr.J.

Taišlové 13.10. a 24.11.1976 seminář na téma Antické motivy v hudbě. Přednášel dr. Jaromír Černý z Katedry hudebních věd a dějin hudby fil. fakulty UK.

Redaktorem Zpráv JKF byl prof. dr. Ladislav Varcl, redakčním tajemníkem dr. J. Bažant, jemuž pomáhala dr. I. Zachová. Se zpožděním vyšlo dvojčíslí 2 - 3 ročníku 17, 1975. Redakční tajemník dr. J. Bažant jednal v měsíci říjnu 1976 s vedoucím tiskárny Stráž, závod Sokolov, o tisku Zpráv JKF. Tisk časopisu v osmiměsíčních výrobních lhůtách byl přislíben i na další léta, ve věci přebalu a vazby se tiskárna definitivně rozhodla, že bude časopis dodávat již svázaný. Nový vedoucí s. Podhrázký i další zainteresovaní pracovníci projevíli ochotu k trvalejší spolupráci při vydávání Zpráv JKF.

Bibliografická komise pracovala ve stejném složení jako v roce minulém. Pod redakcí dr. E. Stehlíkové a dr. L. Vidmana byla připravena k tisku Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1974-1975, která vyjde jako jedno číslo Zpráv JKF.

Činnost knihovny JKF záleží především ve výpůjční službě čtenářům, členům JKF, ve výjimečných případech i nečlenům. Knihovna je průběžně doplňována vlastními nákupy z čs. produkce z oboru. Dalším způsobem získávání knih je výměna publikací se zahraničními institucemi a dary členů. Knihovna vzrostla v r. 1976 o 12 knižních titulů v hodnotě 405,50 Kčs a měla ke dni 31.12.1976 26.876 inventárních čísel v celkové hodnotě 160.763,62 Kčs.

Slovenská Jednota klasických filolůgův je samostatnou společností, ale její předseda, prof. dr. M. Okál, je prvním místopředsedou JKF. Slovenská JKF tiskne také ve Zprávách JKF své příspěvky a zprávy, odebírá je pro své členy a přispívá na ně i finančně.

JKF je členem mezinárodní organizace Fédération Internationale des Associations d'Etudes Classiques (FIEC). Stálým zástupcem JKF ve FIEC je prof. dr. P. Oliva.

L. Vidman

ZPRÁVA O HOSPODAŘENÍ JKF ZA ROK 1976

Příjmy:

Počáteční hotovost k 1.1.1976	Kčs	1.851,66
Členské příspěvky a zápisné	Kčs	6.545,--
Prodej publikací (Zprávy JKf)	Kčs	7.157,--
Ostatní příjmy (prodej ze skladu)	Kčs	1.150,--
Dotace ČSAV	Kčs	33.200,--
	Příjmy celkem Kčs	49.903,66
	=====	

Výdaje:

Mzdový fond	Kčs	24.990,--
Odměny za práce	Kčs	2.229,50
Cestovní výdaje	Kčs	2.341,60
Materiálové výdaje	Kčs	1.636,50
Práce a služby	Kčs	1.833,70
Finanční náklady	Kčs	2.499,--
Tisk Zpráv JKf	Kčs	498,--
	Výdaje celkem Kčs	36.028,30
	=====	

Zůstatek k 31.12.1976	Kčs	30.016,80
z toho: na běžném účtu u St. spořitelny ..	Kčs	29.560,26
v pokladně	Kčs	150,74
záloha v Brně	Kčs	305,80

Základní prostředky:

Inventář: základní prostředky, drobné a krátkodobé předměty	Kčs	53.602,53
Materiálové zásoby: sklad učebnic a ZJKF	Kčs	112.052,70
Knihovna (vč. Brna)	Kčs	160.763,62
	Základní prostředky Kčs	326.418,85
	=====	

Jmění k 31.12.1976:

Peněžní prostředky v Praze	Kčs	29.711,--
Peněžní prostředky v Brně	Kčs	305,80
Základní prostředky	Kčs	326.418,85
	Jmění celkem Kčs	356.435,65
	=====	

B. Mouchová